

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Irina Kankkonen

Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksessa huojennettavan omaisuuden määrä ja laatu

Tarkastelussa PerVL 55 §:n tulkintakysymykset

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Vero-oikeus

Vaasa 2021

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Irina Kankkonen		
Tutkielman nimi:	Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksessa huojennettavan omaisuuden määrä ja laatu : Tarkastelussa PerVL 55 §:n tulkintakysymykset		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Juha Lindgren		
Valmistumisvuosi:	2021	Sivumäärä:	81

TIIVISTELMÄ:

Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennusta sovellettaessa yhtiön toiminnan jatkajan verotus kevenee. Säännöksen tarkoituksena on ollut turvata yritystoiminnan jatkuminen yli sukupolvenvaihdoksen. Osakeyhtiömuotoiseen yritykseen liittyy monia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat huojennussäännöksen soveltamisedellytysten tulkintaan sekä huojennettavan varallisuuden määrään.

Tutkielman tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät johtavat osakeyhtiön taseen avaamiseen sukupolvenvaihdoksessa. Osakeyhtiön sukupolvenvaihdoshuojennuksessa huojennuksen perusteena on lähtökohtaisesti osakeyhtiön osakkeen arvo sellaisenaan. Yhtiöiden sijoitusluontoisen varallisuuden määrän kasvaessa keskustelu huojennettavan varallisuuden määrästä ja laadusta on lisääntynyt. Yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta tarkoituksenmukaista ei ole yhtiön sijoitusvarallisuuden laajamittainen huojentaminen sukupolvenvaihdoksessa. Vuonna 2018 korkein hallinto-oikeus julkaisi ratkaisun, jossa ensimmäistä kertaa yhtiön tase avattiin ja yhtiön varallisuus jaettiin huojennukseen piiriin kuuluvaan sekä huojennuksen ulkopuolelle jäävään varallisuuteen.

Tutkielma on verolainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Oikeusdogmaattisen tutkimuksen tehtävänä on tulkita ja systematisoida voimassa olevan lain sisältöä. Tutkimusaineiston muodostavat perintö- ja lahjaverolainsäädäntö, korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut, osakeyhtiöitä ja sukupolvenvaihdoksia käsittelevä oikeuskirjallisuus sekä Verohallinnon ohjeet.

Uuden oikeuskäytännön seurauksena osakeyhtiöiden sukupolvenvaihdoksissa huojennussäännön soveltumisen sekä taseavaukseen ryhtymisen arvioinnissa yhä enemmän huomioita kiinnitetään sukupolvenvaihdoksessa yritystoiminnan luonteeseen sekä jatkajan rooliin. Sukupolvenvaihdoksen soveltamisedellytysten täyttymistä arvioidaan yhä enemmän myös osakeyhtiön toiminnan keskeisten periaatteiden näkökulmasta. Arvioinnissa enenevässä määrin korostetaan myös sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen alkuperäistä tarkoitusta, yhtiön toiminnan jatkuvuuden turvaamista. Nykyään on mahdollista, että yhtiön tase avataan sukupolvenvaihdoshuojennusta soveltaessa. Kynnys taseaukaisun toteuttamiseen on kuitenkin edelleen korkea. Tutkimuksessa selvisi, että taseaukaisu voi tulla kyseeseen lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa yhtiön tasevarallisuudesta suurinta osaa ei voida liittää yritystoimintaan. Yritystoimintaan kuulumattomiksi varoiksi katsotaan todennäköisesti pitkäaikaiset sijoitukset, joita ei odoteta käytettävän elinkeinotoiminnan rahoittamisessa kohtuullisen ajan kuluessa. Päätöstä taseaukaisusta ei kuitenkaan tehdä ainoastaan taseessa olevan varallisuuden perusteella, vaan yhtiön toimintaa, jatkajan roolia sekä siirtyvän varallisuuden tarpeellisuutta elinkeinotoiminnassa arvioidaan kokonaisuutena.

AVAINSANAT: perintövero, lahjavero, osakeyhtiöt, sukupolvenvaihdos, varallisuus

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuskohteen kuvaus	6
1.2	Tutkimuksen tavoite ja aiheen rajaus	9
1.3	Tutkimusmenetelmä sekä tutkimusaineisto	10
1.4	Tutkielman rakenne	11
2	Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus	13
2.1	Perintö- ja lahjaverotuksen lähtökohdat	13
2.2	Sukupolvenvaihdoshuojennus	14
2.2.1	Sukupolvenvaihdos	14
2.2.2	Sukupolvenvaihdoshuojennus pääpiirteissään	16
2.2.3	Huojennussäännöksen soveltamisedellytykset	17
2.3	Huojennuksen määrän laskeminen ja pidennetty veron maksuaika	20
2.4	Huojennusedun menettäminen	21
3	Sukupolvenvaihdoksen verosuunnittelu	25
3.1	Vero-oikeuden suhde yksityisoikeuteen perintö- ja lahjaverotuksen sekä verosuunnittelun näkökulmasta	25
3.2	Verosuunnittelu	27
3.3	Verosuunnittelun rajat	30
4	Yritystoiminnan harjoittaminen osakeyhtiömuotoisessa yrityksessä	33
4.1	Osakeyhtiömuotoinen yritys ja sen keskeiset periaatteet	33
4.1.1	Osakeyhtiömuodosta	33
4.1.2	Oikeushenkilöllisyys, pääoman pysyvyys ja osakkeen luovutettavuus	34
4.1.3	Enemmistövalta ja yhdenvertaisuus	36
4.1.4	Johdon tehtävä sekä tahdonvaltaisuus	38
4.1.5	Muita osakeyhtiön toiminnan keskeisiä periaatteita	39
4.2	Yritystoiminnan harjoittaminen	40
4.2.1	Yritystoiminnan määrittely	40
4.2.2	Arvopaperikauppa, kiinteistöliiketoiminta ja holdingyhtiöt	43

4.3	Yritystoimintaan kuuluva varallisuus osakeyhtiössä	45
5	Osakeyhtiön erityispiirteiden vaikutus sukupolvenvaihdoshuojennussäännön tulkintakysymyksissä	49
5.1	Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys ja huojennusedun kohdistuminen toiminnan jatkajaan	49
5.2	Osakeyhtiön itsenäisyys ja yhtiön varojen käyttö	50
5.3	Yhtiön toiminnan tarkoitus ja jatkuvuus	51
5.4	Osakkeenomistajien äänivalta	53
5.5	Yhdenvertaisuus	54
6	Osakeyhtiön taseen avaaminen	59
6.1	Taseaukaisujen tausta	59
6.2	Taseaukaisut oikeuskäytännössä	60
6.2.1	Huojennuksen rajaaminen yritystoimintaan kuuluvaan varallisuuteen	60
6.2.2	Yhtiön omaisuusmassassa tapahtunut olennainen muutos	65
6.2.3	Vallitsevan oikeustilan arviointi	69
6.3	Maksuunpantavan veron määrä taseaukaisun jälkeen	72
7	Yhteenveto ja johtopäätökset	74
	Lähteet	78
	Oikeustapausluettelo	81

Lyhenneluettelo

Arvostamislaki	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa (1142/2005)
EVL, elinkeinoverolaki	Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
HaO	Hallinto-oikeus
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
OYL	Osakeyhtiölaki (624/2006)
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (378/1940)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
T	Taltio
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VML	Laki verotusmenettelystä (1558/1995)
VOVA	Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskohteen kuvaus

Perintö- ja lahjaverolain (378/1940, jatkossa myös PerVL) sukupolvenvaihdoshuojennussäännös on poikkeussäännös, jolla kevennetään yritystoiminnan jatkajan verotaakkaa sukupolvenvaihdostilanteissa. Sukupolvenvaihdoksessa yritystoiminta siirretään jatkajalle lahjana, perintönä tai lahjanluonteisella kaupalla. Perintö- ja lahjaverolain tiettyjen edellytysten täyttyessä omaisuuden siirron veroseuraamuksia huojenetaan, eli perintö- tai lahjaverot jätetään maksuunpanematta osittain tai kokonaan.

Usein yhtiön hallinnoimat varallisuusmassat ovat suuruusluokaltaan huomattavia. Tällöin myöskin omistuksen siirtoon tarvittava varallisuus ja toisaalta myös omaisuuden siirtojen veroseuraamukset kasvavat euromääräisesti merkittäviin summiin. Verosuunnittelulla tarkoitetaan eri toimintavaihtoehtojen veroseuraamusten huomioimista kokonaistaloudellisesti edullisimman toimintavaihtoehdon valitsemiseksi¹. Verosuunnittelu ja erilaisten veroseuraamusten huomiointi ovat osa taloudellisen kokonaisuuden hahmottamista sekä tulevaisuuden havainnointia. Verosuunnittelun tarve korostuu, kun järjestelyillä siirretään taloudellisesti merkittäviä omistusosuuksia, ja kun järjestelyiden veroseuraamukset kasvavat suuriksi.

Perintö- ja lahjaverolain 55 §:n sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä sovelletaan lain sanamuodon mukaan tilanteissa, joissa yritystoimintaa jatketaan perintönä tai lahjana saaduilla varoilla näin saadussa yrityksessä. Osakeyhtiöihin liittyy monia erityispiirteitä, jotka tuovat oman ulottuvuutensa myös sukupolvenvaihdoksiin. Esimerkiksi jatkamisvaatimus on osakeyhtiön näkökulmasta sinänsä poikkeuksellinen, että toimintaa jatkaa osakeyhtiö itse, ei osakkeenomistaja. PerVL 55.2 §:ssä määritellään, että osakeyhtiön yritysvarallisuus arvostetaan määrään, joka vastaa varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain (1142/2005, arvostamislaki) säännösten mukaan lasketusta määrästä

¹ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 34., Verosuunnittelu.

neljäkymmentä prosenttia. Hallituksen esityksessä 53/2008 vp. lain sanamuodosta on johdettu osakeyhtiön varojen arvostamisen lähtökohdaksi osakeyhtiön osakkeiden arvostaminen neljäänkymmeneen prosenttiin niiden vertailuarvosta^{2,3}. Kun mainitussa hallituksen esityksessä varojen arvostamisen lähtökohdaksi on katsottu osakkeen arvo, on hallituksen esityksessä siis tulkittu lähtökohdaksi sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltaminen yhtiön koko varallisuuteen. Vallitseva oikeustila onkin ollut se, että mikäli osakeyhtiölle sukupolvenvaihdoshuojennus myönnetään, se myönnetään yhtiön koko omaisuudesta.

Vastoin vallinnutta oikeuskäytäntöä korkein hallinto-oikeus (jatkossa myös KHO) julkaisi vuonna 2018 ratkaisunsa KHO 2018:163, jossa sukupolvenvaihdoshuojennuksen yhteydessä yhtiölle tehtiin niin kutsuttu taseaukaisu⁴, ja huojennussäännöstä sovellettiin vain osaan yrityksen varallisuudesta. Taseaukaisuja on tarkasteltu osana perintö- ja lahjaveroituksen uudistamista hallituksen esityksessä 53/2008 vp., jossa ehdotettiin yhtiön aitoon tuotannolliseen toimintaan liittyvän varallisuuden vapautusta verosta kokonaan⁵. Kun taseaukaisussa yrityksen varallisuus jaetaan yritystoimintaan kuuluvaan ja muuhun varallisuuteen, taseaukaisun jälkeen huojennussäännöstä sovelletaan vain yritystoimintaan kuuluvaan varallisuuteen ja muu varallisuus verotetaan käypien arvojen mukaan.⁶ Hallituksen esityksen 53/2008 vp painoarvoa vähentää se, että siinä taseaukaisuihin on suhtauduttu suopeammin kuin esimerkiksi valtiovarainvaliokunnan mietinnöissä 5/2004 vp ja 44/2005, jotka tulkintatilanteissa saavat etusijan suhteessa hallituksen esityksiin.⁷ Tästä huolimatta hallituksen esitys 53/2008 vp on hyödyllinen, kun tutkitaan perusteita taseaukaisun toteuttamiselle.

² HE 53/2008 vp., s.3

³ Vertailuarvoa kutsutaan myös verotusarvoksi, ks. esimerkiksi Verohallinnon ohje Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos verotuksessa, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

⁴ Taseaukaisuista käytetään myös nimityksiä taseen avaaminen tai taseen purkaminen.

⁵ HE 53/2008 vp., s. 9–10.

⁶ Immonen & Lindgren, 2017, s. 165.

⁷ Määttä, 2021, s. 309.

Sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen eräs soveltamisedellytys on, että veronalaiseen perintöön tai lahjaan kuuluu muu yritys tai osa siitä. Kyseisen edellytyksen soveltamisalaa on tulkittu niin, että pääsääntöisesti sukupolvenvaihdoshuojennusta on sovellettu yrityksiin, joiden toimintaa verotetaan lain elinkeinotulon verottamisesta (360/1968, EVL, elinkeinoverolaki) mukaan⁸. Nykyään soveltamisalaa ei voida näin tarkasti rajata, sillä osakeyhtiöiltä on poistettu vuoden 2020 alusta alkaen henkilökohtainen tulolähde, eli niin kutsuttu TVL-tulolähde.⁹ Muutoksen seurauksena kaikkien osakeyhtiöiden verotus toimitetaan EVL:n mukaan. Osakeyhtiön tulolähdejaon muutosta käsittelevässä hallituksen esityksessä erikseen mainittiin, ettei muutoksella ole tarkoitettu muuttaa sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisalaa, sillä perintö- ja lahjaverolaissa yritystoiminnan käsitettä ei ole määritelty eikä sidottu elinkeinoverolakiin¹⁰. Käytännössä kuitenkin tulolähdejaon muutoksella voi olla vaikutusta myös sukupolvenvaihdostilanteissa.

Osakeyhtiöiden tulolähdejaon muutos sekä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu KHO 2018:163 ovat hämärtäneet aiemmin selkeäksi muodostunutta oikeustilaa sukupolvenvaihdoshuojennusten soveltamisalasta sekä huojaennettavan varallisuuden määrästä. On katsottu, että osakeyhtiön tulolähdejaon muutoksen sekä KHO:n ratkaisun 2018:163 myötä taseaukaisut tulevat yleistymään sukupolvenvaihdoshuojennuksen piiriin kuuluvien sukupolvenvaihdosten toteuttamisen yhteydessä¹¹. Verovelvollisen näkökulmasta taseaukaisun toteutuessa perintö- tai lahjaverotaakka kasvaa verrattuna tilanteeseen, jossa huojaennussäännöstä sovelletaan yhtiön koko varallisuuteen. Tulevan verotuksensa ennakoimiseksi ja osana sukupolvenvaihdoksen verosuunnittelua verovelvollisen onkin tunnistettava ne seikat, jotka johtavat taseaukaisun toteutumiseen.

⁸ Lindholm, 2019, s. 135.

⁹ On syytä huomata, että ennen tulolähdejaon muutostakin yhtiön tulon verottaminen EVL:n mukaan oli vain lähtökohta sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisalan tulkinnalle, ei ehdoton edellytys.

¹⁰ HE 257/2018 vp. s. 28.

¹¹ Nykänen, 2019b, s. 155.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja aiheen rajaus

Osakeyhtiön toimintaan liittyy monia ominaispiirteitä, jotka tekevät osakeyhtiöstä ainutlaatuisen yhtiömuodon. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, miten nämä osakeyhtiön ominaispiirteet vaikuttavat osakeyhtiön perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen mukaisissa sukupolvenvaihdoksissa. Tutkimuksessa myös selvitetään, mitkä tekijät johtavat todennäköisesti taseen avaamiseen sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisen yhteydessä. Samalla tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, millaisen varallisuuden voidaan katsoa kuuluvan yritystoimintaan liittyväksi varallisuudeksi. Eräässä hallituksen esityksessä taseukaisun tarkoituksena on katsoa varallisuuden jakaminen yrityksen aitoon tuotannolliseen toimintaan liittyvään varallisuuteen sisältäen yrityksen toiminnan kannalta riittävän määrän rahoitusvarallisuutta sekä muuhun varallisuuteen¹². Yleinen rajanveto on kuitenkin hankalaa, sillä esimerkiksi riittävän rahoitusvarallisuuden määrä riippuu huomattavasti yrityksestä ja sen harjoittamasta toimialasta. Näin yhdeksi rajanvedon kannalta kriittiseksi kysymykseksi voidaan nostaa se, miten taseukaisun yhteydessä tulisi käsitellä varallisuutta, joka on hankittu yritystoiminnasta saaduilla tuloilla, mutta joka ei kuitenkaan välittömästi liity yrityksen toimintaan.

Tutkimuksen tavoitteena on auttaa lukijaa, kenties perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennusta suunnittelevaa verovelvollista, tunnistamaan ja samalla ennakoimaan verosuunnittelussaan niitä seikkoja, jotka lisäävät taseukaisun toteuttamisen mahdollisuutta. Lisäksi tutkielman toivotaan selkeyttävän lukijalle käsitystä siitä, miten erilaisia varallisuuseriä kohdellaan mahdollisen taseukaisun yhteydessä.

Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä voidaan soveltaa osakeyhtiöiden lisäksi myös muiden yhtiömuotojen, kuten henkilöyhtiöiden tai osuuskuntien sekä maatilojen sukupolvenvaihdoksiin. Tässä tutkielmassa tarkastelu rajataan ainoastaan osakeyhtiöihin kahdesta syystä. Ensinnäkin muuttuneesta tulolähdejaosta sekä

¹² HE 53/2008 vp. s. 10.

uudenlaisesta ratkaisusta johtuen osakeyhtiöiden kohdalla sukupolvenvaihdoshuojennukseen liittyvä oikeuskäytäntö on aiempaa epävarmempi. Toiseksi perintö- ja lahjaverolain 55.2 §:ssä on määritelty maatalan sukupolvenvaihdoshuojennuksen piiriin kuuluva varallisuus tarkemmin luettelon muodossa toisin kuin yritystoimintaan kuuluva varallisuus. Jo lain sanamuodon mukaan tulkinnan lähtökohdat ovat siis osakeyhtiömuotoisissa yrityksissä epävarmemmat kuin maataloilla.

Tutkielman tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Mitkä tekijät johtavat osakeyhtiön taseen avaamiseen sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä sovellettaessa?
2. Millaisia varallisuuseriä pidetään yritystoimintaan liittyvinä varoina?
3. Miten osakeyhtiön ominaispiirteet vaikuttavat perintö- ja lahjaverolain huojennussäännöksen tarkoittamissa osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksissa?

1.3 Tutkimusmenetelmä sekä tutkimusaineisto

Tutkielma on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen. Oikeusdogmaattinen tutkimus tutkii voimassa olevaa oikeutta ja sen sisältöä¹³. Oikeusdogmaattisella tutkimuksella on kaksi päätehtävää: tulkintatehtävä ja systematisointitehtävä. Tulkintatehtävällä viitataan voimassa olevan oikeudellisen tilanteen selvittämiseen.¹⁴ Systematisoinnissa lain säännökset sisällytetään osaksi voimassa olevaa oikeusjärjestystä¹⁵.

Tutkimusaineistona käytetään lainsäädäntöä, lainvalmisteluaineistoa, oikeuskäytäntöä, josta etenkin KHO:n julkaistuja vuosikirjaratkaisuja, Verohallinnon ohjeita sekä oikeuskirjallisuutta. Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenhuojennussäännös on otettu lainsäädäntöön vuonna 1979 ja lainsäädäntö on säilynyt olennaisilta osiltaan muuttumattomana.

¹³ Hirvonen, 2011, s. 21–22.

¹⁴ Myrsky & Svensk, 2016, s. 16.

¹⁵ Hirvonen, 2011, s. 39.

Tämän seurauksena myös jopa kymmeniä vuosia vanha oikeuskirjallisuus saattaa yhä olla pätevää lähdeaineistoa. Oikeuslähteenä tuomioistuimia sitoo vain lainsäädäntö sekä ne Verohallinnon päätökset tai ohjeet, joissa laissa on annettu Verohallinnolle oikeus ohjeistaa tarkemmin tiettyjen lainkohtien noudattamisesta. Tästä huolimatta myös muille Verohallinnon ohjeille voidaan antaa painoarvoa tutkielman lähteinä, sillä viranomaiset yleensä toiminnassaan noudattavat Verohallinnon ohjeita. Myös lainvalmisteluaineisto on tutkimuksen kannalta tärkeää lähdeaineistoa, sillä lainvalmisteluaineisto yleensä auttaa ymmärtämään, millaiseen viitekehitykseen säännökset voidaan asettaa ja toisaalta se kuvaa lainsäätäjän tarkoitusta, eli sitä, mihin säädöksen säätämällä on pyritty. Julkaistessaan ratkaisujaan korkein hallinto-oikeus todellisuudessa muovaa uusia säädöksiä ja ohjaa verotussäännösten tulkintaa. Oikeuskäytännön merkitys syntyy oletuksesta, että samantyyppiset tulkintaongelmat tullaan jatkossa ratkaisemaan julkaistua ratkaisua vastaavalla tavalla.¹⁶

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä luvussa esitellään tutkielman taustat sekä johdatetaan lukija tutkittavan aiheen pariin. Johdantoluvussa myös kuvataan tutkielman tavoitteet sekä rajataan tutkielman tarkastelu ainoastaan osakeyhtiömuotoisiin yrityksiin. Lisäksi luvussa esitellään tutkimusmenetelmä sekä taustoitetaan tutkielman lähdeaineistoin valintaa.

Toinen pääluku käsittelee perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä. Luvussa kuvataan perintö- ja lahjaverolain lähtökohdat sekä sukupolvenvaihdoshuojennuksen suhdetta lain lähtökohtiin. Luvussa myös kuvataan huojuennussäännöksen soveltamisedellytykset sekä huojuennuksen määrän laskentatapa. Luvun lopussa käsitellään lyhyesti myös etu pidennetystä veron maksuajasta sekä kuvataan ne seikat, jotka johtavat huojuennusedun menettämiseen. Kolmannessa pääluvussa tarkastellaan verosuunnittelua etenkin perintö- ja lahjaverotuksen näkökulmasta. Luvussa erotetaan

¹⁶ Niskakangas ja muut, 2020 s. 19–20.

verosuunnittelun käsite veron minimoinnin käsitteestä sekä tehdään rajanveto verosuunnittelun ja veronkierron välille.

Osakeyhtiömuotoon liittyy monia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat osakeyhtiön toimintaan. Neljännessä pääluvussa kuvataan näitä osakeyhtiön toiminnan keskeisiä periaatteita sekä tarkastellaan, mitä voidaan pitää huojennussäännöksen tarkoittamana yritystoimintana. Lisäksi luvussa selvitetään, millaisten varallisuuserien voidaan katsoa liittyvän osakeyhtiön yritystoimintaan. Osakeyhtiön ominaispiirteet vaikuttavat toiminnan lisäksi osakeyhtiön sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytysten arviointiin. Viidennessä pääluvussa tutkitkaan, millaisen merkityksen osakeyhtiön keskeiset periaatteet ovat saaneet sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytysten arvioinnissa, ja mihin tämä merkitys on perustunut.

Kuudes pääluku keskittyy taseaukaisuihin. Luvussa ensin kuvataan taseaukaisujen tausta ja tarkoitus. Seuraavaksi luvussa käsitellään oikeuskäytännössä julkaistuja taseaukaisuratkaisuja ja arvioidaan tällä hetkellä voimassa olevan oikeuskäytännön tilaa. Lisäksi luvussa lyhyesti kuvataan ounasteltu laskentatapa huojennuksen määrän selvittämiseksi taseaukaisun jälkeen. Seitsemännessä ja viimeisessä pääluvussa esitetään tutkielman yhteenveto sekä johtopäätökset.

2 Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus

2.1 Perintö- ja lahjaverotuksen lähtökohdat

Perintö- ja lahjaverotuksen sukupolvenvaihdoshuojennuksen alainen omaisuus voidaan siirtää yritystoiminnan jatkajalle perintönä, testamenttina, lahjana tai lahjanluonteisella kaupalla. Kaikkien näiden saantotyyppien verotusta säätelee perintö- ja lahjaverolaki. Perintö- ja testamenttisaannot tapahtuvat aiemmin yritystoimintaa harjoittaneen kuoleman seurauksena, lahjana ja lahjanluonteisella kaupalla omaisuutta voidaan siirtää jo yritystoiminnan harjoittajan elinaikana.

Perintö- ja lahjaverotuksessa verovelvollisuuden synnyttää siirtyvä omistusoikeus. Veron perusteena pidetään yleensä lisääntyneen omaisuuden johdosta kasvanutta veronmaksukykyä.¹⁷ Suomessa perintö- ja lahjaverotus on progressiivista, joten maksettavan veron määrään vaikuttavat sekä siirtyvän omaisuuden arvo että saajan sukulaisuussuhde perinnönjättäjään tai lahjanantajaan.¹⁸ Perintö- ja lahjaverolain alainen omaisuus arvostetaan PerVL 9.1 § nojalla omaisuuden käypään arvoon verovelvollisuuden alkamispäivänä. Käytännössä tämä käypään arvoon arvostaminen toteutetaan yleensä Verohallinnon antamien ohjeiden¹⁹ mukaisesti²⁰.

Perintö- ja lahjaverovelvollisuus syntyy PerVL 1 § nojalla sille, joka perintönä testamentilla tai lahjana saa omaisuutta. Perintöverovelvollisuus syntyy PerVL 5 § mukaan pääsääntöisesti perilliselle ja testamentinsaajalle perinnön- tai testamentin jättäjän kuolinhetkellä. Lahjaverovelvollisuuden alkamisesta määrää PerVL 20 §, jonka mukaan lahjaverovelvollisuus alkaa, kun lahjansaaja saa lahjan haltuunsa. Mikäli lahjansaaja on alaikäinen, joka saa veronalaisen lahjan vanhemmiltaan, verovelvollisuus alkaa sillä hetkellä,

¹⁷ Andersson, 2006, s.115.

¹⁸ PerVL:n 12 §:n mukaan perinnön jättäjän alaikäisille lapsille sekä puolisolle tehdään perintöosuudesta alaikäisyys- ja puoliso vähennykset. Lisäksi perintö- ja lahjaveroluokat on jaettu kahteen osaan niin, että lähimpien sukulaisten verotus on muita sukulaisia ja vieraita kevyempää.

¹⁹ Arvostamista ohjaa etenkin Verohallinnon ohje, 2020b, Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa

²⁰ Niskakangas ja muut, 2020, s. 149.

kun lahjoitus tehdään. PerVL 4.1 ja 18.1 § osoittavat, että perintö- ja lahjaveroa on suoritettava omaisuudesta ensinnäkin silloin, jos perinnönjättäjä, perillinen, lahjanantaja tai testamentin- tai lahjansaaja on asunut Suomessa lahjoituksen tai kuoleman hetkellä. Suomessa asumiseksi PerVL 4.3 ja 18.4 § katsovat ne tilanteet, joissa henkilöllä on Suomessa varsinainen asunto ja koti. Toiseksi perintö- ja lahjaveroa on suoritettava sekä Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta että sellaisen yhteisön osakkeista, jonka varoista yli puolet muodostuvat Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta.

Euromääräisesti pienimmät lahjat ja perinnöt on rajattu verovelvollisuuden ulkopuolelle. PerVL 13 § nojalla alle 20 000 euron arvoiset perintöosuudet ovat verosta vapaita. Lahjaverotuksen osalta verovelvollisuutta määrittävät Per VL 19 ja 19a §. Näiden mukaan alle 5 000 euron arvoiset lahjat ovat verovapaita, samoin kuin tavanomainen koti-irtaimisto neljään tuhanteen euroon saakka²¹, sekä koulutusta, elatusta tai kasvatusta varten käytetyt varat silloin, kuin lahjansaajalla ei ole ollut mahdollista käyttää lahjoitusta muihin tarkoituksiin²². PerVL 2.2 § vapauttaa perintö- tai lahjaverosta sellaiset edut, jotka saadaan elinkautisesta nautintaoikeudesta, eläkkeestä tai muusta annetusta etuudesta. Tällaisten toistuvaisluonteisten etujen vapautus perintö- tai lahjaverosta on luonteeltaan poikkeussäännös, jonka soveltumista ei tule tulkinnalla laajentaa. Mikäli oikeudesta realisoituu tuloa edunsaajalle, etu verotetaan tuloverotuksessa sitä mukaa, kuin tulosta etua kertyy.²³

2.2 Sukupolvenvaihdoshuojennus

2.2.1 Sukupolvenvaihdos

Sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan yrityksen omistuksen siirtoa seuraavalle sukupolvelle. Usein henkilö, jolle omistajuus siirretään, on yritystoiminnasta luopuvan henkilön

²¹ Tavanomainen koti-irtaimisto 4 000 euroon saakka on myös perintöverosta vapaa PerVL 7b § nojalla.

²² Käytännössä tällainen elatusta varten annettu lahja on esimerkiksi toisen puolesta suoritettu vuokran maksu.

²³ Puronen, 2015, s. 78–79.

lapsi tai muu lähisukulainen. Toisaalta sukupolvenvaihdoksessa yritystoiminnan jatkajan ei tarvitse löytyä perhepiiristä, vaan omistus voidaan siirtää myös perheen ulkopuoliselle, vieraalle henkilölle.²⁴ Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytyksenä ei ole yritystoiminnasta luopujan ja yritystoiminnan jatkajan sukulaisuussuhde, joten huojennus voidaan muiden edellytysten täytyessä myöntää myös silloin, kun jatkaja on muu kuin yritystoiminnasta luopuvan lähisukulainen. Oletettavasti perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen hyödyntäminen muissa kuin lähisukulais-ten välisissä sukupolvenvaihdoksissa on kuitenkin vähäisempi, sillä luultavasti intressi yhtiöomistuksen siirtämiseen olennaisesti käyvästä arvosta poikkeavalla vastikkeella pienenee, jos omistus siirretään perhepiirin ulkopuolelle.

Sukupolvenvaihdos on jokaiselle yritykselle yksilöllinen tapahtuma, jonka suunnittelu kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelussa tarvitsee verotuskysymysten lisäksi huomioida myös esimerkiksi yritystoiminnasta luopuvan taloudellisen aseman turvaaminen, toimintaa jatkavan henkilön varallisuusasema sekä mahdolliset kanssaperilliset²⁵. Perintö- tai lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen alainen sukupolvenvaihdos toteutetaan joko vastikkeettomasti lahjana, testamentilla tai perintönä. Toisaalta luovutus voidaan tehdä osittain vastikkeellisesti lahjanluonteisena kauppana, jossa omistuksen siirrosta maksettava vastike alittaa yrityksen käyvän arvon²⁶.

Se, keneen sukupolvenvaihdoksen veroseuraamukset kohdistuvat, riippuu sukupolvenvaihdoksen toteuttamistavasta. Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen alaisissa sukupolvenvaihdoksissa omaisuuden siirto on joko vastikkeeton tai maksettava vastike ei vastaa yrityksen täyttä arvoa. Tällöin veroseuraamukset kohdistuvat yritystoiminnan jatkajaan.

²⁴ Immonen & Lindgren, 2017, s. 15 & Juusela & Tuominen, 2010/2018, Johdanto.

²⁵ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 32. Sukupolvenvaihdos.

²⁶ Tikka ja muut, 1985/2021, luku. 32. Sukupolvenvaihdos.

2.2.2 Sukupolvenvaihdoshuojennus pääpiirteissään

Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksesta säännellään perintö- ja lahjaverolain 55–57 §:ssä. Säännökset sisältävät edellytykset perintö- ja lahjaveron kokonaisuudelle tai osittaiselle maksuunpanematta jättämiselle, verovelvollisen oikeudesta pidennettyyn veronmaksu-aikaan sekä viiden vuoden omistusaikavaatimuksesta. Näitä seikkoja tarkastellaan enemmän tutkielman seuraavissa alaluvuissa. Edellä todettiin, että perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus ei vaadi soveltuakseen luopujan ja jatkajan sukulaisuutta. Huojennuksen soveltuminen ei myöskään vaadi luopujalta tiettyä omistusaikaa, kuten tuloverolain (1535/1992, TVL) sukupolvenvaihdoshuojennus²⁷. Toisaalta sekä TVL:n että PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennukset vaativat, että yritystoiminnasta siirretään jatkajalle vähintään kymmenen prosentin osuus. Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdos on myönnetty luonnollisen henkilön lisäksi myös juridiselle henkilölle esimerkiksi ratkaisussa KHO 1987 B 631 ja KHO 1987 B 633. Tällainen tilanne kuitenkin on luonteeltaan harvinainen, minkä vuoksi tapauksessa olisi suositeltavaa pyytää etukäteen asiaa puoltava ennakkoratkaisu²⁸.

Sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen soveltamisedellytysten täytyessä yritystoiminnan jatkajan verotus kevenee huomattavasti. Perintö- ja lahjasaannoissa yritystoimintaan kuuluva varallisuus arvostetaan neljäänkymmeneen prosenttiin arvostamislain 5 § lasketusta vertailuarvosta. Tämä vertailuarvo on usein yrityksen käypää arvoa alempi²⁹. Verovelvollinen saa sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuessa siis etua kahdella tavalla. Ensinnäkin varojen arvostamistaso yleensä alenee. Lisäksi varat arvostetaan vain neljäänkymmeneen prosenttiin alentuneesta arvostustasosta eli vertailuarvosta. Lahjanluonteisissa kaupoissa, joissa yrityksestä maksettava vastike ylittää

²⁷ Tuloverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksella tarkoitetaan TVL 48.1.3 § verovapaata luovutusvoittoa, jonka soveltamisedellytyksiä ovat mm. lähisukulaisuus sekä 10 vuotta jatkunut omistus. Tuloverolain verohelpotukset kohdistuvat yritystoiminnasta luopuvaan. Tässä tutkielmassa ei tarkastella TVL:n huojennussäännöstä mainintaa tarkemmin.

²⁸ Andersson, 2004, s. 8, Ossa, 2006, s. 63.

²⁹ Niskakangas ja muut, 2020, s. 154.

viisikymmentä prosenttia yrityksen käyvästä arvosta, lahjavero jätetään PerVL 55.5 § mukaan maksuunpanematta kokonaan.

Säännös sukupolvenvaihdoshuojennuksesta on liitetty perintö- ja lahjaverolakiin vuonna 1979. Hallituksen esityksessä, jossa käsiteltiin huojennussäännöksen sisällyttämistä lakiin, säännöksen tarkoituksiksi nimettiin halu pyrkiä estämään yritystoiminnan jatkuvuuden vaarantuminen perintö- tai lahjasaantotilanteissa³⁰. Yhä edelleen huojennussäännöksen tarkoituksena pidetään yritystoiminnan jatkuvuuden vaarantumisen estämistä toisin sanoen yrityksen jatkuvuuden turvaamista³¹. Toisaalta yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisen seurauksena turvataan myös yrityksessä olevat työpaikat. Oikeuskirjallisuudessa huojennussäännöksen tarkoituksiksi onkin toiminnan jatkuvuuden turvaamisen lisäksi nimetty myös työpaikkojen turvaaminen³².

Huojennussäännöksen soveltamisen seurauksena veronsaajan verotusoikeus kapenee ja verovelvollisen verotaakka kevenee huomattavasti alemman arvostustason ja varallisuuden arvon osittaisen huomioinnin seurauksena. Säännös siis poikkeaa huomattavasti lain lähtökohdista, laajasta verovelvollisuudesta sekä käyvän arvon periaatteesta. Rajattujen soveltamisedellytysten johdosta säännöstä voidaan soveltaa vain tiettyihin sukupolvenvaihdostilanteisiin. Muun muassa näistä syistä johtuen säännöstä voidaan pitää erityisluonteisena säännöksenä, jonka soveltamisen edellytyksiä tulisi tulkita suppeasti³³.

2.2.3 Huojennussäännöksen soveltamisedellytykset

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamiselle on nimetty PerVL 55 §:ssä yhteensä neljä edellytystä, joiden on täytyttävä samanaikaisesti. Pyyntö huojennussäännöksen soveltamisesta on esitettävä nimenomaisesti ennen verotuksen toimittamista.

³⁰ HE 290/1978 vp.

³¹ Niskakangas ja muut, 2020, s. 154.

³² Juusela & Tuominen, 2010/2018, Johdanto.

³³ Lindgren, 2016, s. 28.

Käytännössä pyyntö ilmaistaan yleensä perunkirjoituksen yhteydessä kirjaamalla pyyntö perukirjaan³⁴. Huojennussäännöksen soveltamisedellytykset tutkitaan verovelvolliskohdaisesti, niinpä myös pyyntö huojennussäännöksen soveltamisesta tulee tehdä jokaisen verovelvollisen kohdalta erikseen³⁵.

Perintö- ja lahjaverolain 55.1 §:n kohta 1 vaatii, että veronalaiseen perintöön tai lakiin on sisällyttävä muu yritys tai osa siitä. Osalla tarkoitetaan PerVL 57 § mukaan vähintään kymmenesosaa yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista. Seuraavaksi laissa edellytetään, että verovelvollinen jatkaa perintönä tai lahjana saaduilla varoilla yritystoimintaa saadussa yrityksessä. Lisäksi huojennukselle määritellään euromääräinen vähimmäisraja, yrityksestä määrätyn suhteellisen osan koko perintö- tai lahjaverosta on oltava enemmän kuin 850 euroa.

Yrityksenä on ennen vuoden 2020 alussa astunutta osakeyhtiöiden tulolähdejaon muutosta pääsääntöisesti pidetty yhtiötä, jonka toimintaa on verotettu elinkeinoverolain mukaan³⁶. Koska osakeyhtiöillä ei ole enää TVL-tulolähdettä, ei rajanveto ole yhtä selkeää, vaikka tulolähdejaon muuttamisen tarkoituksena ei ole ollut muuttaa sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen soveltamisalaa³⁷. Osakeyhtiöiden tulolähdejaon muutoksessa osakeyhtiöiden EVL-tulolähteeseen on lisätty muun omaisuuden omaisuuslaji, johon kuuluvat EVL 12a § mukaan sellaiset varat, joita ei voida lukea rahoitus-, vaihto-, sijoitus- tai käyttöomaisuuteen. Se, jos yhtiön varallisuudesta suurin osa muodostuu tällaisesta muusta omaisuudesta, voi viitata siihen, että sukupolvenvaihdoshuojennusta ei voida soveltaa kyseiseen yritykseen. On kuitenkin huomattava, että ratkaistaessa yrityksen käsitteen täyttymistä yritystä arvioidaan kokonaisuutena sen todellisen toiminnan perusteella.³⁸

³⁴ Puronen, 2015, s. 657.

³⁵ Ossa, 2018, s. 281.

³⁶ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

³⁷ HE 257/2018 vp, s. 28, VaVM 29/2018, s. 9–10.

³⁸ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

Yritystoiminnan jatkamisella viitataan jatkajan henkilökohtaiseen osallistumiseen yhtiön johtamisessa³⁹. Lähtökohtaisesti jatkamiseksi tulkitaan Verohallinnon ohjeiden mukaisesti toiminta hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana yhdessä äänivallan käytön kanssa⁴⁰. Toisaalta jatkamista on arvioitu tapauksen kokonaistilanne huomioiden, ja ratkaisuissa KHO 1991 B 565 sekä KHO 2014:92 huojennus on myönnetty tilanteissa vallitsevien eritysten olosuhteiden perusteella myös osakkaalle, jota ei ole hyväksytty hallituksen jäseneksi sekä talouspäällikölle. Kuitenkin vuonna 2016 ratkaisussa KHO 2016:173 hallintoneuvoston jäseniltä evättiin oikeus sukupolvenvaihdoshuojennukseen vedoten osakeyhtiön hallintoneuvoston vähämerkitykselliseen ja heikkoon oikeudelliseen asemaan toimitusjohtajan ja hallituksen rinnalla. Ratkaisu siis kiristi oikeuskäytäntöä ja jatkossa tuskin on mahdollista, että muu kuin hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja voisi saada huojennusetua puolelleen. Ratkaisun 2016:173 perusteella selvää on, ettei ainakaan hallintoneuvoston jäsenyys ei vastaa huojennussäännöksen tarkoittamaa toiminnan jatkamista.

Jatkamisvaatimuksen täyttyminen edellyttää myös, että sekä saantoa edeltävänä aikana että saannon jälkeen yrityksen toiminta on täyttänyt PerVL 55.1 § määrittämän yritystoiminnan edellytykset. Vastaavasti yrityksen toiminnan on täytynyt jatkua yhtäjaksoisesti saantotilanteen ympärillä, joten aiemmin keskeytetyn toiminnan jatkamista ei pidetä yritystoiminnan jatkamisena⁴¹. Yritystoiminnasta luopuvalta ei kuitenkaan vaadita henkilökohtaista osallistumista yrityksen toimintaan.⁴²

Euromääräisellä vähimmäisrajalla rajataan vähäarvoisimmat saannot huojennuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Rajausta perustellaan huojennuksen alkuperäisellä tarkoituksella, yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamisella. On katsottu, että alle määritellyn 850 euron alarajan jäävät veroseuraamukset ovat merkitykseltään niin vähäisiä, etteivät ne

³⁹ Juusela & Tuominen, 2010/2018, Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus, Yritystoiminnan jatkaminen.

⁴⁰ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.4. Yritystoiminnan jatkaminen.

⁴¹ On huomattava, että yritystoiminnan tilapäinen (kestoltaan alle vuoden) keskeytyminen pakottavan syyn, kuten työkyvyttömyyden johdosta, ei estä huojennussäännöksen soveltamista.

⁴² Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.4. Yritystoiminnan jatkaminen.

todennäköisesti uhkaa yritystoiminnan jatkuvuutta ja työpaikkojen säilymistä.⁴³ Huomi-
onarvoista on, että lahjanluonteisissa kaupoissa, joissa vastike ylittää 50 prosenttia omai-
suuden käyvästä arvosta ja vero jätetään kokonaan maksuunpanematta, ei vaadita tä-
män alarajan täyttymistä⁴⁴.

2.3 Huojennuksen määrän laskeminen ja pidennetty veron maksuaika

Verohuojennuksen määrän laskemista ohjaa PerVL 55.2 §. Laskukaavaa kuvaava lain-
kohta on hieman monimutkainen ja vaikeaselkoinen. Käytännössä kuitenkin huojennuk-
sen määrä lasketaan vähentämällä lain yleisten ohjeiden mukaan lasketusta verosta vero
omaisuuden sukupolvenvaihdosarvosta. Verohuojennuksen määrän laskemiseksi on siis
selvitettävä se perintö- tai lahjavero, joka saannon alaisesta omaisuudesta tulee makset-
tavaksi lain yleisten säännösten mukaan, arvostettaessa omaisuus käypään arvoonsa. Li-
säksi yritykselle on laskettava niin kutsutusta sukupolvenvaihdosarvosta määrättävän ve-
ron määrä. Sukupolvenvaihdosarvolla tarkoitetaan neljäkymmentä prosenttia arvosta-
mislain määrittelemien periaatteiden mukaan lasketusta yhtiön vertailuarvosta⁴⁵. Vertai-
luarvoa laskettaessa yhtiön nettovarallisuudesta vähennetään osinko, jonka jakamisesta
on päätetty. Vertailuarvon laskeminen tehdään viimeisimmän tilinpäätöksen ja taseen
perusteella. Täysin varmaa oikeuskäytäntöä ei ole selvillä siitä, voitaisiinko vertailuarvon
laskemisen pohjana käyttää varta vasten laadittua välitilinpäätöstä.⁴⁶

Huojennuksen määrän laskemiseksi selvitetään kaksi eri erotusta. Ensin vähennetään
käyvin arvoin määritetystä verosta sukupolvenvaihdosarvosta määrättävä vero. Toiseksi
käyvin arvon määrätystä verosta vähennetään huojennuksen alaraja 850 euroa⁴⁷. Näistä
kahdesta erotuksesta pienempi muodostuu huojennuksen määräksi ja se vähennetään

⁴³ Immonen & Lindgren, 2017, s. 192, Ossa, 2018, s. 308.

⁴⁴ Juusela & Tuominen, 2010/2018, Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus, Veron määrä.

⁴⁵ Ossa, 2009, VII.10.4.

⁴⁶ Immonen & Lindgren, 2017, s. 195–196.

⁴⁷ Huojennuksen alaraja määritetään PerVL 55.1 § kohdassa 3.

käyvin arvon lasketusta verosta.⁴⁸ Laskutapaa noudattaessa veron määräksi muodostuu sukupolvenvaihdosarvon veron määrä⁴⁹.

Perintö- ja lahjaverolain 56 § sisältää niin kutsutun maksuaikahuojennuksen. Jos yrityksestä tai sen osasta huojennuksen jälkeen maksuunpantavan perintö- tai lahjaveron suhteellinen osuus koko verosta ylittää 1 700 euroa, voidaan verovelvollisen veronmaksuajaa pidentää enintään kymmeneen vuoteen, kuitenkin niin, että kukin kantoerä on suuruudeltaan vähintään 850 euroa. Pidentetyn maksuajan myöntämisen edellytyksenä on, että PerVL 55.1 § kohtien 1 ja 2 soveltamisedellytykset yritystoiminnan luonteesta ja yritystoiminnan jatkamisesta täyttyvät. Kuten pyyntö huojennuksesta, myös pyyntö pidentetystä maksuajasta on ilmaistava Verohallinnolle ennen kuin verotus toimitetaan⁵⁰. Pidentetty maksuaika on verovelvolliselle koroton.

Maksuaikahuojennuksen edellytyksenä on, että huojennuksen jälkeen maksuunpantavan veron suhteellinen osuus koko verosta ylittää 1700 euroa, mistä seuraa, että maksuaikahuojennusta ei voida soveltaa ilman huojennussäännösten soveltamista. Toisaalta maksuaikahuojennus on suhteessa veron osittaiseen maksuunpanematta jättämiseen erillinen huojennus, sen voi siis halutessaan jättää hakematta, vaikka osa verosta jätettäisiin maksuunpanematta. Osana hyvää verosuunnittelua mahdollisuus pidentettyyn maksuaikaan kannattanee kuitenkin hyödyntää ajatellen maksuaikahuojennusta ikään kuin korottomana lainana.

2.4 Huojennusedun menettäminen

Perintö- ja lahjaverolain 54.6 § sisältää viiden vuoden omistusaikavaatimuksen. Verovelvollisen luovuttaessa pääosan huojennuksen alaisesta yrityksestä tai yrityksen osasta

⁴⁸ Ossa, 2018, s. 308–309. Ks. konkreettinen taulukkoesimerkki huojennuksen määrän laskemisesta myös esim. Ossa, 2009, s. 195–196.

⁴⁹ Puronen, 2015, s. 648.

⁵⁰ Ossa, 2006, s. 66.

alle viiden vuoden kuluessa verotuksen toimittamispäivästä, tulee verovelvollisen maksettavaksi huojennettu, eli maksuunpanematta jätetty, veron määrä korotettuna kahdeksankymmenellä prosentilla. Omistusaikavaatimus ulottuu myös saatuun etuun pidentystä veronmaksuajasta. Mikäli verovelvollinen on saanut maksuaikahuojennuksen, omistusaikavaatimuksen rikkoutuessa erääntyvät yhä maksamatta olevat veronkantoerät PerVL 56.4 § nojalla seuraavan veronkantoerän yhteydessä. Omistusaikavaatimuksen rikkomisen seurauksena saatu omaisuus siis verotetaan verovelvollisuuden alkamishetken käypien arvojen mukaan, lisättynä veronkorotuksella⁵¹. Veroviranomaiset tulevat tietoiseksi luovutuksesta, sillä PerVL 55.5 § velvoittaa verovelvollisen ilmoittamaan luovutuksesta kolmen kuukauden sisään luovutushetkestä.

Sukupolvenvaihdoshuojennus tarjoaa suurehkon veroedun, jonka vuoksi sen väärinkäyttäminen saattaisi olla houkutteleva vaihtoehto. Omistusaikavaatimuksen rikkomisesta seuraava maksuedun menettäminen sekä veronkorotussanktio osaltaan estävät huojennussäännöksen väärinkäyttöä⁵². Vaatiessaan nimenomaisesti verohuojennuksen soveltamista verotuksessaan, verovelvollinen tulee myös tietoiseksi omistusaikavaatimuksesta ja hyväksyy ne seuraukset, joita omistusaikavaatimuksen rikkomisesta seuraa.

Omistusaikavaatimuksen rikkoutumisen edellytykseksi on nimetty pääosan luovuttaminen. Pääosan luovuttamiseksi on vakiintuneesti tulkittu tilanne, jossa yrityksen varallisuudesta luovutetaan yli puolet. Mikäli osakkeita luovutetaan useassa erässä, omistusaikavaatimus rikkoutuu ja ilmoitusvelvollisuus syntyy, kun luovutuserät yhteenlaskettuna muodostavat yli puolet yhtiön osakkeista.⁵³ Luovuttamisen käsitettä ei ole tulkittu kirjaimellisesti, joten veroetua ei välttämättä ole menetetty, vaikka lainkohdan sanamuodon mukaisesti tulkiten tapauksessa olisikin kyse luovutuksesta⁵⁴. Verohallinnon ohjeessa on tarkennettu omistusaikavaatimuksen rikkoutumista. Luovuttamisella tarkoitetaan

⁵¹ Kukkonen & Walden, 2014, s. 278.

⁵² Immonen & Lindgren, 2017, s. 203.

⁵³ Ossa, 2018, s. 310.

⁵⁴ Puronen, 2015, s. 653.

yrittötoiminnan tai yrityksen varallisuuden *vapaaehtoista luovutusta*⁵⁵. Omistuksen siirtämisen muodolle ei anneta merkitystä, joten luovutuksina pidetään yritysten omistussuhteisiin vaikuttavia toimenpiteitä.⁵⁶

Verohallinnon ohjeistuksessa on nimenomaisesti mainittu yritystoiminnan lopettamiseen liittyviä tilanteita, joissa huojennusta ei panna maksuun, vaikka omistusaikavaatimus ei täytyisi. Tällaisiksi tilanteiksi on nimetty esimerkiksi huutokauppa, sairaus, kuolema, kannattamattomuus tai muu pakottamaton ja huojennuksen pyytämishetkellä ennakoimaton syy.⁵⁷ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkökulma, joka keskittyy luovutuksen ja luovuttamisen käsitteiden väliseen eroon. Tällöin yritystoiminnasta luopumista pidetään luovuttamisena, jos toiminta lopetetaan vapaaehtoisesti.⁵⁸ Tällaisessa tulkinnassa lain sanamuodon ilmaisema luovutus automaattisesti rajaisi ennakoimattomat ja pakolliset luopumistilanteet omistusaikavaatimuksen rikkomisen ulkopuolelle. Toisaalta lain sanamuotoa voidaan pitää epätarkkana, sillä laissa ei erotella vapaaehtoisia luovutuksia muista luovutuksista⁵⁹. Juusela ja Tuominen⁶⁰ katsovat, ettei luovutuksesta ole kyse niissä tilanteissa, joissa luovutuksensaajan omistusosuus laskee alle määritellyn osan, vaikka hän itse ei luovuta saamiaan osakkeita, esimerkiksi muille osakkaille suunnatun annin seurauksena.

Luovuttamiseen liittyy muitakin tulkintaongelmia. Yrityksen organisaatiossa saatetaan esimerkiksi tehdä muutoksia ja toteuttaa yritysjärjestelyitä. Toimintamuodon muutosta ei ole lähtökohtaisesti pidetty omistusaikavaatimusta rikkovana luovutuksena⁶¹. Omistusaikavaatimusta ei ole sidottu yritystoiminnan jatkamiseen. Lähtökohtaisesti siis yrityksen toiminnan olosuhteet voivat muuttua ja yhtiön toiminta voi siis muuttua aiemmin TVL:n mukaan verotetuksi muuksi kuin liiketoiminnaksi. Tällaisenaan tilanteen ei ole

⁵⁵ Kursivointi tässä.

⁵⁶ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.7 Huojennuksen menettäminen.

⁵⁷ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.7 Huojennuksen menettäminen.

⁵⁸ Kukkonen & Walden. (2014, s. 279).

⁵⁹ Ossa, 2018, s. 310.

⁶⁰ Juusela & Tuominen, 2010/2018, Perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennus, Huojennuksen menettäminen.

⁶¹ Ossa, 2018, s. 310.

katsottu laukaisevan omistusaikavaatimuksen rikkomisesta aiheutuvia seurauksia, kunhan jatkaminen on jatkunut sen tilikauden loppuun, jonka aikana saanto on tapahtunut.⁶²

⁶² Kukkonen & Walden, 2014, s. 281–282.

3 Sukupolvenvaihdoksen verosuunnittelu

3.1 Vero-oikeuden suhde yksityisoikeuteen perintö- ja lahjaverotuksen sekä verosuunnittelun näkökulmasta

Verotuksen näkökulmasta julkis- ja yksityisoikeuden välinen suhde on keskeinen, sillä julkisen toiminnon, verotuksen perusteena ovat yksityisoikeudelliset tapahtumat ja olosuhteet⁶³. Perintö- ja lahjaverotuksen näkökulmasta yksityisoikeuden suhde vero-oikeuteen lähenee edelleen, sillä perintö- ja lahjaverotuksen kohteet määritellään muiden oikeudenalojen avulla. Esimerkiksi perintöverotukseen vaikuttavat yksityisoikeudelliset säännökset, kuten avioliittolaki ja perintökaari ja oletuksena onkin, että edesmenneen henkilön omaisuus jaetaan yksityisoikeudellisten sääntöjen mukaan. Tämä tarkoittaa, että perintöverotus perustuu jäämistöoikeudellisiin periaatteisiin oikeudesta saada perintö.⁶⁴

Sen lisäksi, että perintöverotuksessa oletetaan omaisuuden jaon tapahtuvan yksityisoikeudellisten säännösten mukaan, myös lahjaverotuksessa verotus perustuu usein yksityisoikeudelliseen käsitteeseen. Perintö- ja lahjaverolaki nimittäin määrittelee lahjan käsitteen vain alihintaisissa luovutustilanteissa, joissa PerVL 18.3 § nojalla alihintaisissa luovutuksissa käyvän hinnan ja vastikkeen välinen erotus katsotaan lahjaksi silloin, kun vastike alittaa 75 prosenttia omaisuuden käyvästä arvosta. Muita lahjan määritelmiä ei perintö- ja lahjaverolaki sisällä, joten vero-oikeudellisen lahjan johdetaan pääosin yksityisoikeudellisesta lahjan käsitteestä. Tästä huolimatta siviilioikeudellinen lahja ja vero-oikeudellinen lahja eivät ole täysin samoja. Yleensä verotuksessa lahjan käsite on yksityisoikeudellista lahjaa laajempi. Näin vero-oikeudellisen lahjan syntymiselle katsotaan olevan kolme tunnusmerkkiä. Ensinnäkin luovutustoimen seurauksena on oltava varallisuuden pysyvä siirto lahjoittajalta toiselle. Lisäksi lahjan seurauksena lahjanantajan varallisuuden on vähennyttävä lahjansaajan varallisuuden kasvaessa. Kolmas lahjan

⁶³ Andersson, 2006, s. 6–7.

⁶⁴ Myrsky & Svensk, 2016, s. 334, Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä, 2016, VII.3.1.

tunnusmerkki on luovuttavan lahjoitustahto, eli oikeustoimen on tapahduttava vapaaehtoisesti, lahjanantajan omasta tahdosta.⁶⁵

Myös perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamiskäytäntöä määriteltäessä on merkitystä annettu yksityisoikeudellisille säännöksille. Tällainen tilanne on nähtävissä esimerkiksi ratkaisussa KHO 2011:1, jossa sukupolvenvaihdoshuojennuksen jatkamisvaatimuksen täyttymisen arviointiin vaikuttivat etenkin yksityisoikeudelliset säännökset. Tapauksessa alaikäiselle lapselle ei myönnetty sukupolvenvaihdoshuojennusta tilanteessa, jossa hänelle olisi määrätty edunvalvojan sijainen edustamaan alaikäistä osakeyhtiön hallitukseen. Osakeyhtiölain (624/2006, OYL) säännösten mukaan hallituksen jäsenen on edustettava yhtiön etua. KHO katsoi, että alaikäisen edunvalvojan sijainen ei voi toimia hallituksessa sekä yhtiön että alaikäisen lapsen eduksi, joten jatkamisvaatimus ei täytynyt perintö- ja lahjaverolain 55.1 § kohdan 2 edellyttämällä tavalla.

Edellä kuvattujen esimerkkien lisäksi vero- ja yksityisoikeuden välisen suhteen tulkinta heijastuu myös verosuunnitteluun ja veron kiertämiseen. Vero-oikeudessa yksityisoikeudellisia järjestelyjä arvioidaan vero-oikeuden näkökulmasta⁶⁶. Lähtökohtaisesti vero-oikeudessa tulisi hyväksyä ne yksityisoikeudelliset valinnanvapauden mahdollisuudet, jotka verovelvollisella on käytettävissään. Näin ei kuitenkaan tarvitse toimia niissä tilanteissa, joissa oikeustoimen oikeudellinen muoto ja todellinen sisältö ovat ristiriidassa keskenään⁶⁷. Tällaisessa tilanteessa verovelvollinen käyttää yksityisoikeuden tarjoamia eri muotoja väärin⁶⁸. Tilanne johtaa VML 28 § veronkiertosäännöksen yleiseen soveltamisalaan, jolloin verotus tulee toimittaa oikeustoimen todellisen sisällön mukaan. Ylipäätään verovelvollinen saattaa kohdata yllättäviä veroseuraamuksia, mikäli hän ei ole huolehtinut aiempien oikeustoimiensa yksityisoikeudellisesta moitteettomuudesta⁶⁹.

⁶⁵ Kolehmainen & Rabinä, 2020, s. 317, 319.

⁶⁶ Ossa, 2009, s. 15–16.

⁶⁷ Andersson, 2006, s. 7.

⁶⁸ Ossa, 2009, s. 15–16.

⁶⁹ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 34.

3.2 Verosuunnittelu

Verosuunnittelun käsite ei ole legaalinen eli laissa määritelty termi, mutta sen määrittelyä sekä toteuttamista ohjaavat lain määrittelemät reunaehdot⁷⁰. Usein verosuunnittelun käsite määritellään verovelvollisen valinnanvapauden avulla. Verovelvollisella on päätöksenteossaan oikeus valita ne toimintavaihtoehdot, jotka johtavat hänen kannaltaan edullisiin verokustannuksiin. Tämä verovelvollisen vapaus sitoo veronsaajaa ja sidonnaisuuden murtamiselle tarvitaan erityinen peruste⁷¹. Toimiessaan lain säätämien rajojen sisäpuolella, verovelvollisilla, kuten yrityksillä ja yksityishenkilöillä, on valinnanvapauden ansiosta oikeus pyrkiä minimoimaan verojaan verosuunnittelun avulla.⁷² On kuitenkin huomattava, ettei kokonaisuudessaan edullisin toimintavaihtoehto ole aina verotuksellisesti edullisin.

Verovelvollisen toiminta verotuksensa minimoimiseksi on sekä inhimillistä että odotettavaa. Ohjaavalla verotuksella, jolla pyritään saamaan verovelvollinen tietyllä tavalla, lainsäätäjät saattaa kehottaa verovelvollista suunnittelemaan verotustaan.⁷³ Sukupolvenvaihdoshuojennuskin voidaan nähdä tällaisena ohjaavana säännöksenä. Verotaakkaa keventämällä lainsäätäjät kannustaa yritystoiminnan harjoittajaa siirtämään yrityksensä seuraavalle sukupolvelle, joka jatkaa yritystoimintaa.

Knuutinen esittää, että verosuunnittelu voidaan käsitellä kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin verosuunnittelu voidaan ymmärtää laajemmin ja yleisemmällä tasolla, jolloin kiinnitetään huomioita esimerkiksi yhtiön tilinpäätöksen ja verotuksen suunnitteluun sekä tavanomaisten verotustekijöiden huomioimiseen osana yhtiön päätöksentekoa. Toisekseen verosuunnittelu voi olla väline yksittäisen toimenpiteiden hyväksyttävyyden

⁷⁰ Knuutinen, 2020, s. 25–26.

⁷¹ Ossa, 2020, s.282.

⁷² Niskakangas ja muut, 2020, s. 114.

⁷³ Knuutinen, 2020, s. 34.

arvioimiseen. Tällöin tehdään rajanvetoa veron kiertämisen ja verosuunnittelun välillä. Yksittäisiä toimenpiteitä tarkastellessa verosuunnitteluna voidaan näin pitää mahdollisimman alhaiseen verotukseen tähtääviä sekä sallittuja että vero-oikeudellisesti hyväksyttäviä toimia.⁷⁴

Vaikka verosuunnittelulla pyritäänkin varmistamaan kokonaistaloudellisesti edullisimman toimintavaihtoehdon valinta, ei edullisuudesta voida saavuttaa koskaan täyttä varmuutta. Verosuunnitteluun sisältyy siis aina epävarmuutta, joka syntyy verosuunnitteluun liittyvistä riskeistä. Merkittävimpinä verosuunnitteluun liittyvistä riskeistä pidetään niin kutsuttuja soveltamisriskejä⁷⁵. Soveltamisriskejä syntyy, kun säännösten tulkintakäytäntö on epävarmaa. Lisäksi soveltamisriski voi liittyä tapauksiin, jotka sijoittuvat normien soveltamisalueiden ääri rajoille.⁷⁶ Yleensä soveltamisalan ääri rajoilla liikkuminen liittyy verovelvolliseen haluun pyrkiä löytämään uusia, verotuksellisesti ihanteellisia ratkaisuja⁷⁷. Soveltamisriskien lisäksi etenkin strategiseen eli pitkän aikavälin verosuunnitteluun voi liittyä lainsäädäntöriski. Verolainsäädäntö on tyypillisesti dynaamista, eli säännökset muuttuvat verrattain nopeasti⁷⁸. Muuttuva lainsäädäntö saattaa johtaa tilanteeseen, jossa verovelvollisen tekemät toimintaratkaisut muuttuvat pitkällä aikavälillä verotuksellisesti epäedullisiksi⁷⁹.

Verosuunnittelun merkitys osana taloudellista päätöksentekoa on sitä suurempi, mitä korkeampaa verokantaa verotuksessa sovelletaan⁸⁰. Perintö- ja lahjaverokannat ovat lähtökohtaisesti esimerkiksi tuloverokantoja matalampia. Samalla perintövero kuitenkin on progressiivinen vero, jota voidaan pyrkiä keventämään siirtämällä varallisuutta perillisille jo elinaikana.⁸¹ Sukupolvenvaihdoksissa huolellisen verosuunnittelun merkitystä korostaa verolainsäädännön nopea muuttuvuus sekä säännösten monitulkintaisuus.

⁷⁴ Knuutinen, 2020, s. 34,36.

⁷⁵ Ossa, 2009, s. 15.

⁷⁶ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 34.

⁷⁷ Ossa, 2009, s. 15.

⁷⁸ Immonen & Lindgren, 2017, s. 31.

⁷⁹ Ossa, 2009, s. 15.

⁸⁰ Ossa, 2006, s. 98.

⁸¹ Aarnio, Kangas, Puroinen & Rabinä, 2016, VII.3.1.

Verovelvollisilla tulisi olla sukupolvenvaihdoksen verokohtelusta etukäteen mahdollisimman todenmukainen kuva.⁸² Perintö- ja lahjaverolain huojennussäännöksen mukaista sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa on hyvä varmistua järjestelyn veroseuraamuksista etukäteen, jotta yritystoiminnan jatkaja voi suunnitella ja varmistaa rahoituksen riittävyyden veroseuraamusten kattamiseksi⁸³. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelemiseen kannustaa myös aiemmin käsitelty omistusaikavaatimuksen rikkomista seuraava huojennuksen takaisinmaksu lisättynä veronkorotuksella⁸⁴.

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen hyödyntäminen tuottaa verovelvolliselle merkittävän veroedun⁸⁵. Hallituksen esityksen 175/2016 vp. mukaan muihin yrityksiin liittyvissä saannoissa efektiivinen veroaste jää huojennusedun jälkeen alle viiden prosentin keskimääräisen veroasteen ollessa 3,5 prosenttia⁸⁶. Huojennusedun alaisissa sukupolvenvaihdoksissa jatkajan kannalta edullisinta on saada yhtiön varallisuutta mahdollisimman laajasti huojennuksen piiriin. Toisaalta järjestelyt on tehtävä selvästi etukäteen ja niille on oltava myös liiketaloudellisia perusteita, sillä muutoin yhtiön sukupolvenvaihdosarvon laskemisen lähtökohdasta, osakkeen vertailuarvosta sellaisenaan, saatetaan poiketa⁸⁷.

Verotuskysymyksissä ennakoitavuuden tarve sekä suunnittelun merkitys ovat yleensä suuret. Osana verosuunnitteluun, varmistuakseen tulevasta verotuksesta sekä pienentääkseen soveltamisriskiä, verovelvollinen voi hakea PerVL 39 a ja b §:n säännösten nojalla hakea perintö- tai lahjaverotukseensa ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisut sitovat verovelvollisen niin vaatiessa veroviranomaista ja mahdollisuus ennakkoratkaisun saamiseen on osa verovelvollisen oikeusturvaa⁸⁸. On huomattava, että PerVL 39 a §:n sanamuodon mukaan Verohallinto voi antaa ennakkoratkaisun. Toisin sanoen laki ei siis velvoita Verohallintoa ennakkoratkaisun antamiseen. Käytännössä ennakkoratkaisu

⁸² Immonen & Lindgren, 2017, s. 31.

⁸³ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 34.

⁸⁴ Immonen & Lindgren, 2017, s. 211.

⁸⁵ Juusela & Tuominen, 2010/2018, Sukupolvenvaihdosta valmisteleva verosuunnittelu.

⁸⁶ HE 175/2016 vp., s.7–8.

⁸⁷ Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

⁸⁸ Myrsky & Rabinä, 2015, s. 60.

kuitenkin yleensä annetaan, ja ennakkoratkaisun antamatta jättäminen on harvinainen menettelytapa, jonka tulisi tulla kyseeseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Jos tapaukseen liittyvät tosiseikat eivät ole tarpeeksi selkeästi kuvattuja, Verohallinnon tulisi ennen ennakkoratkaisun antamatta jättämispäätöstä pyytää verovelvolliselta hakemuksen tarkentamista.⁸⁹

3.3 Verosuunnittelun rajat

Verovelvollisen oikeus valita edullisin menettelytapa ei ole rajaton. Verosuunnittelun mahdollisuudet rajautuvat lain verotusmenettelystä (1995/1558, VML) 28 §:n niin kutsuttuun yleiseen veronkiertosäännökseen. Säännöksen mukaan, jos olosuhteelle tai toimenpiteelle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta, toimitetaan verotus sen mukaan kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muoto. Yleisen veronkiertosäännöksen lisäksi myös perintö- ja lahjaverolaissa on oma veronkiertosäännöksensä 33 a §, jonka mukaan jos perintö- tai lahjaverotukseen on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian todellista sisältöä, tulee perintö- tai lahjaverotuksessa menetellä asian varsinaisen luonteen mukaisesti. Molemmat säännökset pätevät myös niissä tapauksissa, joissa toimeen ryhdytään verosta vapautumiseksi. Veron kiertämisessä on siis kyse lain tarkoituksen näkökulmasta vieraiden veroetujen tavoittelemisesta⁹⁰. Veronkiertosäännösten johdosta yksityisoikeudellisesti päteviin oikeustoimiin voidaan soveltaa muita kuin näitä yksityisoikeudellisesti päteviä oikeusnormeja koskevia normeja.

Veron kiertämiseen liittyvät lausekkeet ovat yleislausekkeitä, joissa veron kiertämisen tunnusmerkit on kuvattu väljästi. Tämän vuoksi lausekkeiden soveltamisaloista syntyy usein oikeudellista epävarmuutta⁹¹. Mahdollisuuden vedota veronkiertosäännökseen liittyy vahvasti kysymys siitä, onko verovelvollinen toimillaan saanut perusteettoman

⁸⁹ Tikka ja muut, 1985/2021, luku 34.

⁹⁰ Niskakangas ja muut, 2020, s. 114.

⁹¹ Ossa, 2009, s. 17.

veroedun, joka ei johdu verojärjestelmän rakenteesta⁹². VML 28 § soveltamisala onkin pitkälti määritetty KHO:n oikeuskäytännössä⁹³. PerVL 33a § veronkiertosäännöksen on oikeuskirjallisuudessa katsottu soveltuvan tilanteisiin, jossa hallintaoikeus pidätetään puhtaasti verotussyistä silloin, kun hallintaoikeutta ei todennäköisesti koskaan voida käyttää sekä avopuolisoiden välisissä lahjatapauksissa⁹⁴. Yleensä veron kiertämiseen liittyy menettelytapojen täysin puuttuvat tai ainoastaan vähäisiksi jäävät liiketaloudelliset syyt sekä järjestelyjen keinotekoisuus ja poikkeavuus tavanomaisista toimintatavoista⁹⁵. Usein veron kiertäminen toteutetaan suunnitelmallisesti ja järjestelmä luodaan alusta lähtien verosta vapautumistarkoituksissa⁹⁶.

PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisessa verosuunnittelulla usein haetaan rajoja sille, milloin huojennussäännöksen soveltamisedellytykset täyttyvät. Lisäksi uuden julkaistun taseaukaisuratkaisun KHO 2018:163 myötä verosuunnittelussa voi jatkossa korostua enenevässä määrin se, millaisen omaisuuden voidaan katsoa kuuluvan huojennuksen piiriin. Tällöin PerVL 33 § voi tulla sovellettavaksi tilanteissa, joissa soveltamisedellytysten tulkintatilanteet eivät vastaa huojennussäännöksen alkuperäistä tarkoitusta, tai tilanteissa, joissa yhtiön taserakennetta on muokattu huojennusedun saamiseksi.

Perintö- ja lahjaverotukseen liittyvät tapaukset ovat yleensä vastikkeettomien saantojen tilanteita toisilleen läheisten henkilöiden välillä, mikä lisää riskiä siitä, että oikeustoimien sisällöt ja niiden ehdot vääristyvät. Lisäksi perinnönjakoon, kuten myös lahjojen antamiseen, liittyy itsesopimisen piirteitä.⁹⁷ Nämä tekijät lisäävät veronkiertosäännösten soveltuvuuden mahdollisuutta. Toisaalta esimerkiksi kuolemaa ei voi suunnitella, eikä perinnönjakoa näin voida pitää alusta asti suunniteltuna kokonaisuutena, mikä heikentää

⁹² Ossa, 2015/2021, 10.2.

⁹³ Niskakangas ja muut, 2020, s. 114.

⁹⁴ Puronen, 2005, s. 438, Ossa, 2006, s. 102–103.

⁹⁵ Knuutinen, 2020, s. 30.

⁹⁶ Ossa, 2006, s. 108.

⁹⁷ Ossa, 2006, s. 108.

veronkiertosäännöksen soveltamismahdollisuuksia perinnönjakotilanteissa⁹⁸. Tämän lisäksi on katsottu, että kynnyks veronkiertosäännöksen soveltumiseen perintötilanteissa tulisi olla korkealla myös sen vuoksi, että kyse on kuoleman jälkeisestä oikeustoimesta⁹⁹.

Eräs rajatapaus verosuunnittelun ja veron kiertämisen välillä on veron minimointi¹⁰⁰. Onnistuessaan veron minimointi, eli mahdollisimman alhaisten veroseuraamusten tavoittelu katsotaan osaksi verovelvollisen verosuunnittelua. Toisaalta epäonnistuessaan verovelvollisen veron minimointitoimet katsotaan veron kiertämiseksi. Rajanvedon hankaluus voidaan selittää yleislausekkeen epätarkalla määrittelyllä, mikä synnyttää epävarman alueen tiettyjen toimien hyväksyttävyydestä¹⁰¹. Kuten veron kiertämistä yleensäkin arvioitaessa, myös veron minimoinnin kohdalla arvioinnissa ratkaiseviksi tekijöiksi nousevat säännösten kielellisen muotoilun tai rakenteellisten ongelmien hyväksikäyttö, sekä kenties myös verosta vapautumisen tai veron minimoinnin tarkoituksellisuus¹⁰².

⁹⁸ Råbinä, 2001, s. 571.

⁹⁹ Ossa, 2006, s. 108.

¹⁰⁰ Niskakangas ja muut, 2020, s. 114.

¹⁰¹ Ossa, 2009, s. 17, Wikström, 2009, s. 104.

¹⁰² Knuutinen, 2012, s. 5.

4 Yritystoiminnan harjoittaminen osakeyhtiömuotoisessa yrityksessä

4.1 Osakeyhtiömuotoinen yritys ja sen keskeiset periaatteet

4.1.1 Osakeyhtiömuodosta

Sukupolvenvaihdoshuojennusta voidaan soveltaa yhtiömuodoltaan erilaisiin yhtiöihin, esimerkiksi henkilö- ja osakeyhtiöihin sekä yksityisiin elinkeinonharjoittajiin. Verrattuna muihin yhtiömuotoihin, osakeyhtiömuodossa toimivaan yritykseen liittyy useita keskeisiä periaatteita, joita toisinaan kutsutaan myös osakeyhtiön erityis- tai ominaispiirteiksi. Nämä periaatteet vaikuttavat yhtiön toiminnan lisäksi myös sukupolvenvaihdoksissa ja tasetta avattaessa. Tässä luvussa tarkastellaan näitä osakeyhtiömuotoisen yrityksen ominaispiirteitä. Myöhemmin pääluvussa 5 tarkastelun kohteena on, millainen merkitys seuraavaksi käsiteltävillä ominaispiirteillä on sukupolvenvaihdostilanteissa sekä mahdollisissa taseaukaisuissa. Osakeyhtiölain 1 lukuun kirjatut osakeyhtiön toiminnan keskeiset periaatteet ovat osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu, pääoman pysyvyys, osakkeen luovutettavuus, yhtiön voitontuottamistarkoitus, enemmistöperiaate, yhdenvertaisuus, johdon huolellisuusvelvoite sekä tahdonvaltaisuus.

Osakeyhtiöitä koskevan sääntelyn tarkoituksena on muodostaa yhtiön organisoituminen sekä rahoituksen hankinta mahdollisimman selkeäksi.¹⁰³ Osakeyhtiölaki ja muu osakeyhtiöitä koskeva sääntely liittyy usein yhtiön pääomaan, säännökset koskevat muun muassa pääoman hankkimista, säilyttämistä ja jakamista. Osakeyhtiöitä kutsutaankin usein pääomayhtiöiksi. Pääomayhtiöluonteen synnyttää etenkin pääomaan liittyvä sääntely sekä osakkeenomistajan rajoitettu vastuu¹⁰⁴. Osakeyhtiö on muihin yhtiömuotoihin verrattuna poikkeuksellisen luonteensa vuoksi vakiintunut elinkeinotoiminnan

¹⁰³ Mähönen & Villa, 2012, s. 69–70.

¹⁰⁴ Villa, 2018, s. 224.

perusmuodoksi. Vakiintuminen on seurausta yhtiömuodon luonteesta, sillä pääomayhtiön luonne mahdollistaa pääomien laajemman keräämisen riskien jakaantuessa eri tahoille.¹⁰⁵

4.1.2 Oikeushenkilöllisyys, pääoman pysyvyys ja osakkeen luovutettavuus

TVL 16 § mukaan henkilöyhtiöt ovat laskentasubjekteja, joiden verotettava tulo verotetaan yhtiömiesten tulona. Osakeyhtiöt taas ovat osakkeenomistajistaan erillisiä verovelvollisia, rekisteröinnillä syntyviä oikeushenkilöitä.¹⁰⁶ Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden voidaan katsoa muodostavan pohjan kaikille muille osakeyhtiön ominaispiirteille, sillä useimmat osakeyhtiön ominaispiirteet ovat mahdollisia vain siksi, että osakeyhtiö on oma erillinen oikeushenkilönsä. Osakeyhtiön erillisuus osakkeenomistajistaan rajaa osakkeenomistajien vastuuta yhtiön velvoitteista. Luultavasti tärkein osakkeenomistajan rajoitetun vastuun periaatteen seuraus on, että yksittäiseltä osakkeenomistajalta ei voida vaatia yhtiön velvoitteiden täyttämistä toisin kuin henkilöyhtiöissä¹⁰⁷. Viime kädessä jokainen osakas vastaa yhtiön velvoitteista vain yhtiöön sijoittamansa pääoman määrällä, ei koko omaisuudellaan. Lisäksi osakeyhtiön erillisuus osakkeenomistajistaan tarkoittaa, että osakeyhtiön verotettavaa tuloa ei jaeta verotettavaksi sen osakkaiden tulona, vaan osakeyhtiö maksaa verotettavasta tulostaan tuloveroa voimassa olevan yhteisöveroprosentin mukaan.¹⁰⁸

Pääoman pysyvyyden periaatetta on oikeuskirjallisuudessa pidetty vastineena osakkeenomistajan rajoitetulle vastuulle. Osakkaan vastuun ollessa rajoitettua on luonnollista, että myös varojenjaolle on määritetty rajat.¹⁰⁹ Toisaalta pääoman pysyvyys on myös keino suojata yhtiön velkojia¹¹⁰. Käytännössä pääoman pysyvyyden periaate tulee ilmi

¹⁰⁵ Pönkä, 2012, s. 11.

¹⁰⁶ Villa, 2018, s. 220.

¹⁰⁷ Villa, 2018, s. 222.

¹⁰⁸ Mähönen & Villa, 2019, s. 77.

¹⁰⁹ Mähönen & Villa, 2015, s. 403.

¹¹⁰ Immonen & Nuolimaa, 2017, s. 7.

lain säädöksissä. Osakeyhtiölain säännösten mukaan osakeyhtiön pääoma jaetaan ensinnäkin omaan ja vieraaseen pääomaan. Oma pääoma vielä jaetaan sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan. Sidottua omaa pääomaa ei voida jakaa. Tämän lisäksi varojen jaon on muun muassa perustuttava viimeksi vahvistettuun tilinpäätökseen ja yhtiön on säilytettävä maksukykyisyytensä varojenjaosta huolimatta¹¹¹. Maksukykyisyyden säilyttäminen ehkäisee yhtiötä joutumasta konkurssiin, jolloin pääoman pysyvyyden sääntelyä voidaan myös perustella pyrkimyksellä välttää yhtiön konkurssi¹¹².

Osakkeiden luovutettavuudella tarkoitetaan, että yhtiön osakkeet ovat vapaasti siirrettävissä ja hankittavissa¹¹³. Toisinaan osakkeiden luovutettavuudesta käytetäänkin myös nimitystä osakkeiden vapaa vaihdanta, sillä osakeyhtiön osakkeet ovat vaihdantakelpoisia arvopapereita¹¹⁴. Luovutettavuus on perusteltua, kun osakkeenomistaja ei osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden ja osakkeenomistajan rajoitetun vastuun vuoksi ole vastuussa yhtiön velvoitteista ja oikeus osakeyhtiön varojen saamiseen on rajoitettu¹¹⁵. Toisaalta osakkeen vapaa luovutettavuus voi myös olla osakkeenomistajan ainoa keino irtautua yhtiöstä ja saada yhtiöön sitomansa varallisuus käyttöön¹¹⁶.

Osakkeiden vapaa luovutettavuus on mahdollista, kun osakkeenomistajat eivät ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista. Osakkeenomistajien vastuun ollessa rajoitettua, osakeyhtiöissä muiden osakkeenomistajien varallisuustaso ei ole niin merkittävä seikka kuin henkilöyhtiöissä, joissa yhtiön velvoitteet voivat raueta jopa yhden yhtiömiehen kannettaviksi. Ennen kaikkea osakkeiden vapaa vaihdanta mahdollistaa järjestelmän, jossa yrityksen osake on vaihdantaan kelpaava arvopaperi¹¹⁷. On huomattavaa, että osakkeiden luovutettavuutta on mahdollista rajata kirjaamalla yhtiöjärjestykseen OYL 3:7 mukainen lunastuslauseke tai OYL 3:8 mukainen suostumuslauseke. Tosiasiallisesti

¹¹¹ Immonen ja muut, 2014, s. 179–180.

¹¹² Villa, 2018, s. 225.

¹¹³ Immonen & Nuolimaa, 2017, s. 7.

¹¹⁴ Villa, 2018, s. 226

¹¹⁵ Villa, 2018, s. 226,

¹¹⁶ Mähönen & Villa, 2015, s. 314.

¹¹⁷ Pönkä, 2012, s. 42.

nämä sallitut vaihdannanrajoituslausekkeet eivät kuitenkaan kokonaan estä yhtiöstä irtautumista ja osakkeenomistajan omistusosuuden myymistä, ne vain rajoittavat ja kenties hankaloittavat sitä¹¹⁸.

OYL 1:5 mukaan osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole sovittu toisin yhtiön toiminnan tarkoituksesta. Sitä, mitä voiton tuottamisella tarkoitetaan, ei ole tarkemmin määritelty. Hallituksen esityksessä 109/2005 vp voitontuottamistarkoituksen tarkastelua on lähestytty sulkemalla pois seikkoja, mitä voitontuottamistarkoituksen ei ainakaan katsota tarkoittavan. Esityksessä on katsottu, että voiton tuottamisen tarkoituksena ei ainakaan ole voitonjakokelpoisten varojen maksimoiminen lyhyellä aikavälillä, vaan tarkastelujakso on pidempi. Onkin mahdollista, että voiton maksimointi lyhyellä aikavälillä ei vastaa voitontuottamistarkoitusta, jos se pidemmällä tarkastelujaksolla vaikuttaa negatiivisesti yhtiön toimintaedellytyksiin¹¹⁹. Voitontuottamistarkoituksen voivatkin täyttää myös yhtiöön tehtävät investoinnit, silloin kuin niitä voidaan pitää yhtiön edun mukaisina.¹²⁰ Näistä seuraa, että voiton tuottamisena osakkeenomistajille ei pidetä ainoastaan mahdollisimman suuren osingon jakamista vuosittain, vaan voiton tuottamistarkoitusta vastaa myös osakkeen arvon kasvattaminen pidemmällä aikavälillä¹²¹.

4.1.3 Enemmistövalta ja yhdenvertaisuus

Enemmistöperiaatteella kuvataan osakeyhtiön tehokkaan päätöksenteon mahdollistavaa päätöksentekoprosessia¹²². Enemmistöperiaatteesta seuraa, että mikäli yhtiökokous tai hallitus ei ole päätöksestään yksimielinen, siitä äänestetään. Tällöin yhtiökokouksen tai hallituksen päätös syntyy, kun ehdotus on saanut yli puolet yhtiö- tai hallituksen kokouksessa annetuista äänistä. Lähtökohtaisesti jokainen yhtiön osake tuottaa

¹¹⁸ Mähönen & Villa, 2015, s. 315.

¹¹⁹ Mähönen & Villa, 2012, s. 16.

¹²⁰ HE 109/2005 vp, s. 38–39.

¹²¹ Immonen & Nuolimaa, 2017, s. 10.

¹²² Villa, 2018, s. 223.

yhtiökokouksessa yhden äänen, mutta yhtiöjärjestyksessä on mahdollista sopia eri lajisista osakkeista, jotka tuottavat eri oikeudet.¹²³

Enemmistöperiaatteen tarkastelun yhteydessä on syytä tarkastella myös yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuus on oma osakeyhtiöoikeudellinen periaatteensa, joka on kirjattu osakeyhtiölakiin 1:7. Osakeyhtiöoikeudellinen yhdenvertaisuussäännös ilmaisee pääsäännön, jonka mukaan kaikki osakkeet tuottavat samanvertaiset oikeudet. Lisäksi OYL 1:7 nojalla yhtiökokous tai johto ei saa tehdä päätöstä tai suorittaa toimenpidettä, joka on omiaan tuottamaan yhtiön tai osakkeenomistajan kustannukselle epäoikeutettua etua toiselle. Osakeyhtiöoikeudellinen yhdenvertaisuusperiaate on siis väline enemmistöperiaatteen asianmukaisen toteutumisen kontrolloimiseksi. Vaikka päätös olisi enemmistön tekemä, ei sitä saa noudattaa, mikäli päätös on yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen.¹²⁴

Osakeyhtiöoikeudellisen periaatteen lisäksi yhdenvertaisuus on myös perustuslakiin (731/1999, PL) kirjattu perusoikeus. PL 6 § sanamuodon mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Säännös sisältää myös syrjinnän kiellon, PL 6.2 § ohjaa, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan jonkun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuden lain edessä voidaan katsoa ohjaavan etenkin viranomaisten toimintaa ja kyse on erityisesti vaatimuksesta samanlaiseen kohteluun samantilaisissa tilanteissa¹²⁵. Samalla perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen tarkoituksena on myös eriarvoisuuden poistaminen. Vaikka perustuslain yhdenvertaisuussäännös on merkityksellinen etenkin viranomaisten toiminnassa ja julkista valtaa käytettäessä, vaikuttaa säännös myös yksityisten osapuolten välisissä suhteissa. Tällöin vaikutus lienee olevan enemmän välillinen ja se riippunee viime kädessä tuomioistuinten oikeuskäytännössä yhdenvertaisuudelle antamasta painoarvosta¹²⁶.

¹²³ Immonen & Nuolimaa, 2017, s. 13.

¹²⁴ Immonen & Nuolimaa, 2017, s. 7.

¹²⁵ HE 309/1993 vp, s. 42.

¹²⁶ Pönkä, 2012, s. 189.

Osakeyhtiöoikeudellisen sekä perustuslaillisen yhdenvertaisuusperiaatteen suhdetta on tutkittu vain vähän. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että perustuslaillinen yhdenvertaisuussäännös toisinaan vaikuttaa osakeyhtiöoikeudellisissa asioissa, mutta suoraa yhteyttä tai vaikutusta toisiinsa perustuslain ja osakeyhtiöoikeuden yhdenvertaisuusperiaatteilla ei ole. Toisaalta säännösten keskeisistä sisällöistä voidaan havaita paljon yhtäläisyyksiä, vaikka sääntely-ympäristöt poikkeavatkin toisistaan.¹²⁷

4.1.4 Johdon tehtävä sekä tahdonvaltaisuus

Osakeyhtiölain 1:8 velvoittaa johdon edistämään yhtiön etua huolellisesti toimien. Tämä johdon tehtävä sisältää siis kaksi vaatimusta. Ensinnäkin johdon on toimittava huolellisesti. Lisäksi johdon on toimissaan edistettävä yhtiön etua. Johdon huolellista toimintaa tarkastellaan objektiivisesti, johdon on siis toimittava siten, kuten huolellinen henkilö vastaavassa tilanteessa toimisi¹²⁸. Yhtiön edun edistämistä voidaan tarkastella esimerkiksi voitontuottamistarkoituksen kautta. Johdon tulisi johtaa ja kehittää yhtiötä varmistuen yhtiön toiminnan jatkuvuus ja tavoitellen pitkällä aikavälillä yhtiön arvonnousua, mikä kasvattaa myös osakkeenomistajien omistaja-arvoa¹²⁹. Koska osakeyhtiöoikeudellinen yhdenvertaisuusperiaate kieltää ryhtymisen toimeen, joka voisi tuottaa jollekin epäoikeutettua etua yhtiön tai osakkeenomistajan kustannuksella, on kaikkia osakkeenomistajia tarkasteltava yhtenä joukkona yhtiön edun edistämistä tarkasteltaessa. Johdon toimien pitäisi siis kasvattaa osakkeenomistajien varallisuutta kollektiivisesti, ei edistää pelkästään yhden osakkeenomistajan etua.

Viimeinen osakeyhtiölaissa mainittu osakeyhtiön toiminnan keskeinen periaate on tahdonvaltaisuus. Tahdonvaltaisuus sallii määrätä yhtiöjärjestyksessä osakeyhtiölain lähtökohtasäännöksistä toisin yhtiön toiminnasta. Rajoituksena tahdonvaltaisuudelle kuitenkin on, etteivät yhtiöjärjestykseen otettavat määräykset saa olla minkään lain

¹²⁷ Pönkä, 2012, s. 190–192.

¹²⁸ Villa, 2018, s. 229.

¹²⁹ Mähönen & Villa, 2015, s. 244.

pakottavien säännösten tai hyvän tavan vastaisia. Tahdonvaltaisuusperiaatteesta seuraa, että esimerkiksi yhtiön toiminnan tarkoituksiksi voidaan yhtiöjärjestyksessä määrätä muu kuin voitontuottaminen osakkeenomistajille. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä myös erilaisista osakkeista tai rajoittaa yhtiön osakkeiden luovutusta. Koska osakeyhtiölain pakottavat säännökset liittyvät useimmiten velkojien ja vähemmistöosakkaiden suojaan, osakeyhtiöiden toimintamahdollisuudet ovat laajentuneet¹³⁰.

4.1.5 Muita osakeyhtiön toiminnan keskeisiä periaatteita

Edellä on kuvattu osakeyhtiön toiminnan keskeiset periaatteet siinä järjestyksessä missä ne ovat osakeyhtiölaissa lueteltu. Osakeyhtiölain listaus ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan oikeuskirjallisuudessa on tunnistettu osakeyhtiön erityispiirteiksi myös muita kuin osakeyhtiölakiin kirjattuja periaatteita. Nämäkin periaatteet kuitenkin osin liittyvät osakeyhtiölaissa lueteltuihin keskeisiin periaatteisiin, usein ne ovat johdettu niistä. Tällaisia osakeyhtiölain keskeisten periaatteiden ulkopuolelle jääviä osakeyhtiön ominaispiirteitä ovat esimerkiksi johdon ja omistuksen erillisyyden sekä niin kutsuttu osake ja ääni -periaate.

Johdon ja omistuksen erillisyyden mahdollistaa osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys sekä osakkeenomistajan rajoitettu vastuu. Koska omistajat eivät vastaa yhtiön velvoitteista koko omaisuudellaan eikä yksittäistä osakkeenomistajaa voi vaatia täyttämään yhtiön velvoitteita, on osakeyhtiöissä mahdollista, että yhtiön johto on täysin erotettu yhtiön omistajista.¹³¹ Osake ja ääni -periaatteella kuvataan äänivallan jakautumista osakkeenomistajien välillä yhtiöön sijoitetun pääoman suhteessa. Periaate korostaa osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta sekä osakkaiden tuottamia samoja oikeuksia. Se liittyy osakeyhtiölain lähtökohtaan, jonka mukaan jokainen osake tuottaa yhden äänen yhtiökouksessa.¹³²

¹³⁰ Villa, 2018, s. 231.

¹³¹ Villa, 2018, s. 223. Myös yhtiön rahoitus voidaan eriyttää omistuksesta ja johdosta. Rahoituksen eriyttämistä ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole tarpeen tarkastella laajemmin.

¹³² Mähönen & Villa, 2013, s. 160

Osakeyhtiön toimintaa koskevia periaatteita tarkastellaan toisinaan oikeuskirjallisuudessa hieman eri näkökulmasta. Tällöin osakeyhtiön toimintaa koskevat periaatteet jaetaan kahteen, osakeyhtiön institutionaaliseen ytimeen kuuluviin sekä osakeyhtiön toimintaa ohjaaviin periaatteisiin. Institutionaalisen ytimeen katsotaan kuuluvan yhtiön oikeushenkilöllisyys, osakkeenomistajien rajoitettu vastuu, pääoman pysyvyys, johdon ja omistuksen erillisuus sekä osakkeiden luovutettavuus.¹³³ Institutionaalisen ytimen siis muodostavat ainoastaan ne osakeyhtiön piirteet, joista ei voida tahdonvaltaisesti sopia toisin. Toimintaa ohjaavina periaatteina pidetään voitontuottamistarkoitusta, jatkuvuus- ja enemmistöperiaatteita, yhdenvertaisuutta¹³⁴ sekä johdon huolellisuusvelvollisuutta. Näitä viimeksi mainittuja periaatteita pidetään pehmeämpinä, yhtiön sisäistä toimintaa ohjaavina, arvoina.¹³⁵

4.2 Yritystoiminnan harjoittaminen

4.2.1 Yritystoiminnan määrittely

Yhtenä perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytyksenä mainitaan, että veronalaiseen perintöön tai lahjaan on sisällyttävä muu yritys tai osa siitä. Koska yrityksen käsitettä ei ole tarkemmin määritelty perintö- ja lahjaverolaissa, on tulkinta huojennussäännöksen tarkoittamasta yritystoiminnasta muotoutunut oikeuskäytännössä. Käytännössä tulkinta huojennussäännöksen tarkoittamasta yrityksestä on usein tehty yritystoiminnan käsitteen avulla, yrityksenä on pidetty yritystoimintaa harjoittavaa yhtiötä.

¹³³ Pönkä, 2012, s.23, 48–49. Osakeyhtiötä tutkitaan instituutiona myös esimerkiksi teoksessa Mähönen & Villa, 2015, luku IV.

¹³⁴ Tässä yhteydessä yhdenvertaisuudella viitataan OYL 1:7 ensimmäiseen lauseeseen, jonka mukaan yhtiöjärjestyksessä on mahdollista määrätä erilajisista osakkeista. Tahdonvaltaisuutta ei voida liittää epäoikeutetun edun tuottamiseen yhtiön tai osakkeenomistajan kustannuksella tai yhdenvertaisuuteen perusoikeutena.

¹³⁵ Pönkä, 2012, s. 48–49.

Yritystoiminnan käsite puolestaan on johdettu tuloverolaista, eli sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltuminen on usein ratkaistu sen mukaan, verotetaanko yrityksen tulosta elinkeinoverolain säännösten mukaan¹³⁶. Rajanveto EVL- ja TVL-liiketoiminnan välillä ei kuitenkaan ole ehdoton. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä vuodelta 2004 on tarkasteltu yritystoiminnan määritelmää ja korostettu, että sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltumisen ratkaiseminen ainoastaan tulolähdejaon perusteella ei ole perusteltua muun muassa siksi, että perintö- ja lahjaverotus toteutetaan tapakohtaisena menettelynä tuloverotuksen ollessa massamenettelyä. Tämän johdosta valiokunta katsoi perustelluksi lähtökohdan, jossa mahdollisesta TVL-tulolähteestä huolimatta EVL:n mukaan verotettuun yhtiöön voidaan soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennusta kuten yhtiöihin, joilla TVL-tulolähdettä ei ole.¹³⁷

Aiemmin todettiin, että osakeyhtiöiltä on poistettu TVL-tulolähde verovuoden 2020 alusta alkaen, minkä seurauksena yhtiön tuloksen verottaminen EVL:n mukaan ei enää suoraan viittaa siihen, että yrityksen toiminta vastaisi huojennussäännöksen tarkoittamaa yritystoimintaa, kun osakeyhtiöiden tulojen verottamista ei enää jaeta TVL- ja EVL-tulolähteisiin. Samalla kuitenkin on huomattava, että tulolähdejaon muutosta käsittelevässä hallituksen esityksessä nimenomaisesti korostetaan, ettei yrityksen käsitettä sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytyksenä ole nimenomaisesti kytketty EVL:n elinkeinotoiminnan käsitteeseen. Tulolähdejaon muuttamisella ei ole myöskään tarkoitettu laajentaa sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen soveltamisalaa.¹³⁸ Tämän johdosta on edelleen aiheellista ja perusteltua tarkastella aiempaa oikeuskäytäntöä sekä EVL:n yritystoiminnan käsitettä sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytyksen täyttymistä arvioitaessa. Vaikka tutkielma keskittyykin sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksen soveltamiseen osakeyhtiömuotoisissa yrityksissä, lienee tarpeen huomauttaa, että liikkeen- tai ammatinharjoittajan harjoittamaa toimintaa pidetään PerVL 55 §:n sukupolvenvaihdoshuojennuksen tarkoittamana yritystoimintana¹³⁹.

¹³⁶ VaVM 5/2014, vp s. 3, HE 84/2004 vp, s. 2.

¹³⁷ VaVM 5/2005 vp., s. 3.

¹³⁸ HE 257/2018 vp, s. 28.

¹³⁹ Ossa, 2015/2021, 9.3.

Verohallinnon ohjeissa on huomioitu tulolähdemuutoksen tuoma epäselvyys yritystoiminnan käsitteeseen. Myös muutoksen vaikutuksista on erikseen mainittu ohjeistuksissa. Verohallinnon ohjeen mukaan huojennuksen soveltamisedellytyksen täyttävänä yritystoimintana pidetään sellaista liiketoimintaa, jota on aiemmassa oikeuskäytännössä pidetty huojennukseen oikeuttavana yritystoimintana. Ohjeissa on huomioitu myös elinkeinotulolähteen uusi muun omaisuuden omaisuuslaji. Se, että yrityksen varallisuus muodostuu pääosin uuteen muun omaisuuden omaisuuslajiin kuuluvasta varallisuudesta, voi viitata siihen, että huojennussäännöstä ei voida soveltaa kyseiseen yritystoimintaan.¹⁴⁰ Uusimmassa Verohallinnon ohjeessa muutoksen soveltamisedellytykset onkin mainittu epätarkemmin kuin saman ohjeen vanhemmissa, ennen tulolähdejaon muutosta voimassa olleissa versioissa, joissa rajattiin huojennussäännöksen soveltaminen toiminnan laajuus ja laatu huomioiden niihin yrityksiin, joiden verotukseen sovelletaan elinkeinoverolain säännöksiä. Lisäksi ohjeen vanhemmassa versiossa erikseen mainittiin, ettei huojennussäännöstä ole mahdollista soveltaa yhtiöihin, joissa jatketaan tuloverolain mukaan verotettavaa toimintaa.¹⁴¹

Huojennussäännöksen soveltumisen rajaaminen ainoastaan elinkeinotoimintaa harjoittaviin yhtiöihin on perusteltua, kun huojennussäännöstä tarkastellaan sen alkuperäisen tarkoituksen, yritystoiminnan jatkuvuuden ja työpaikkojen säilymisen turvaamisen, näkökulmasta¹⁴². Päätös huojentamissäännöksen soveltamisesta tehdään kuitenkin aina kokonaisarviointina, ei pelkästään tiettyihin piirteisiin viittaavien seikkojen perusteella¹⁴³. Kokonaisarvioinnissa on huomioitava etenkin elinkeinotoiminnan yleiset tunnusmerkit, kuten voiton tavoittelu, toiminnan itsenäisyys, suunnitelmallisuus, toiminnan jatkuvuus ja suuntautuminen ulospäin vähintään laajaan henkilökuntaan sekä taloudellinen

¹⁴⁰ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

¹⁴¹ Verohallinnon ohje 2017, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

¹⁴² Puroinen, 2015, s. 623.

¹⁴³ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

riski¹⁴⁴. Osana kokonaisarviointia voidaan tarkastella myös esimerkiksi harjoitettavan toiminnan aktiivisuutta sekä toimintaan sidotun varallisuuden määrää.

4.2.2 Arvopaperikauppa, kiinteistöliiketoiminta ja holdingyhtiöt

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen tarkoittamasta yritystoiminnasta on muodostunut mielenkiintoista oikeuskäytäntöä etenkin arvopaperikauppaa- tai kiinteistöliiketoimintaa harjoittavista yhtiöistä sekä holdingyhtiöistä. Tulkinnanvaraisuus näiden liiketoimintojen osalta liittyy aiempaan rajanvetoon EVL- ja TVL-yhtiöiden välillä. Voi olla, ettei yhtiön toimintaan sovelleta sukupolvenvaihdoshuojennusta, vaikka yhtiön tulosta olisikin verotettu elinkeinoverolain säännösten mukaan¹⁴⁵. Tällaisissa tilanteissa kokonaisarvioinnin merkitys korostuu ja ratkaisu huojennussäännöksen soveltamisesta tulisikin tehdä kokonaisarviointina yrityksen todellisen toiminnan perusteella.

Arvopaperikauppaa verotetaan yleensä EVL:n mukaan ja toimintaa pidetään usein elinkeinotoimintana¹⁴⁶. Siten arvopaperikaupan periaatteessa pitäisi vastata sukupolvenvaihdoshuojennuksen tarkoittamaa yritystoimintaa¹⁴⁷. Verohallinnon ohjeissa lähtökohteisesti arvopaperikauppaa ei kuitenkaan suoraan hyväksytä huojennussäännöksen piiriin, vaan ratkaisevana pidetään arvopaperikaupan toiminnan sisältöä, sitä, voidaanko arvopaperi rinnastaa tosiasiallisen sisällön perusteella muuhun yritystoimintaan¹⁴⁸. Arvioinnissa kiinnitetään huomioita elinkeinotoiminnan tunnusmerkkien täyttymiseen, joita voidaan tarkastella esimerkiksi toiminnan laajuuden, henkilöstön sekä riskien kautta¹⁴⁹. Verohallinnon ohjeissa erikseen todetaankin, ettei passiivinen ja pienimuotoinen sijoitustoiminta vastaa huojennuksen tarkoittamaa yritystoimintaa¹⁵⁰.

¹⁴⁴ Ossa, 2015/2021, 9.3., Malmgrén & Myrsky, 2020, s. 86.

¹⁴⁵ Kukkonen & Walden, 2014, s. 255.

¹⁴⁶ Ossa, 2015/2021, 9.3.5.

¹⁴⁷ Kukkonen & Walden, 2014, s.257.

¹⁴⁸ Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.2.2 Arvopaperikauppa.

¹⁴⁹ Ossa 2015/2021, 9.3.5.

¹⁵⁰ Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.2.2 Arvopaperikauppa.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2002 T 1488 yrityksen harjoittamaa laajaa arvopaperikauppaa pidettiin PerVL 55 §:ssä tarkoitettuna yritystoimintana, kun yhtiön liikevaihto muodostui pääasiallisesti päivittäin käydystä arvopaperikaupasta, yhtiötä verotettiin EVL:n mukaan ja huomattava osuus yhtiön taseessa olevista varoista liittyi arvopaperikauppaan ja sijoitustoimintaan. Toisaalta ratkaisussa KHO 2009 T 3394 perheomisteinen arvopaperikauppaa harjoittava yhtiö on jätetty huojennussäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, vaikka yhtiötä verotettiin EVL:n mukaan ja arvopaperiostoja tai myyntejä oli verovuoden aikana useampia kymmeniä. Kielteisessä päätöksessä merkitystä oli etenkin sillä, ettei yhtiöllä ollut perheen ulkopuolisia työntekijöitä tai muita palkkollisia.

Kiinteistöliiketoiminnan osalta lähtökohtana on, että aiemmin TVL:n mukaan verotettua kiinteistöjen vuokraustoimintaa harjoittavaan yhtiöön ei voida soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennusta edes silloin, kun harjoitettava toiminta on laajamittaista¹⁵¹. Toisaalta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 1987 B 633 sukupolvenvaihdoshuojennusta on sovellettu, kun kiinteistöyhtiö muodosti osan huojennettavasta yrityskokonaisuudesta. Täyttääkseen sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytykset, vuokraustoiminnan on kohdistuttava samaan yrityskokonaisuuteen liittyvälle yhtiölle¹⁵². Aktiivista kiinteistöjen rakennustoimintaa tai muuta kiinteistökehitystoimintaa voidaan pitää huojennuksen tarkoittamana yritystoimintana. Tällöin huojennusvaatimukseen tai ennakkoratkaisuun kannattaa liittää selvitys siitä, millaista toimintaa yhtiö on harjoittanut ja miten yhtiön toiminta on jakaantunut vuokraustoiminnan ja muun kiinteistöliiketoiminnan välillä¹⁵³.

Holdingsyhtiöiden sukupolvenvaihdosten oikeuskäytäntö selkeni ratkaisun KHO 2006:100 myötä. Ratkaisussa todettiin, että kun tytäryhtiöt katsottiin PerVL 55 § mukaisiksi yhtiöiksi, tuli huojennussäännöstä soveltaa emoyhtiöön ja ottaa huojennuksen perusteeksi

¹⁵¹ Ossa, 2015/2021, 9.3.7, Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.2.4 Kiinteistöliiketoiminta.

¹⁵² Verohallinnon ohje 2020a, 3.4 Yrityskokonaisuus.

¹⁵³ Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.2.4 Kiinteistöliiketoiminta.

emoyhtiön osakkeen verotusarvo tytäryhtiön osakkeen arvon sijaan. Ratkaisussa merkitystä annettiin myös sille, ettei asiassa väitetty olevan kyse tilanteesta, jossa toimiin olisi ryhdytty ainoastaan veroedun tavoittelumielessä. Konsernitilanteissa holdingyhtiöihin sovelletaan siis intressipiirijattelua, jonka mukaan emoyhtiö vastaa huojennussäännöksen tarkoittamaa yritystä silloin, kun se omistaa huojennussäännöksen mukaista liiketoimintaa harjoittavia yhtiötä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että huojennussäännöksen soveltamista ei estä se, että osaa konsernin tytäryhtiöistä ei pidetä PerVL 55 §:n tarkoittamina yrityksinä.¹⁵⁴

4.3 Yritystoimintaan kuuluva varallisuus osakeyhtiössä

Taseaukaisuissa sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisen yhteydessä keskeiseksi kysymykseksi nousee rajanveto siitä, millaisia varoja voidaan pitää yritystoimintaan liittyvänä varallisuutena. Hallituksen esityksessä rajanveto on liitetty tuloverotuksen omaisuuslaji- ja tulolajimäärittelyihin¹⁵⁵. Vuoden 2020 alusta muuttuneen osakeyhtiön tulolajijaon myötä rajan vetäminen ei ole enää yhtä selkeää osakeyhtiöiltä poistetun TVL-tulolähteen vuoksi. Taseaukaisuun ryhdyttäessä on myös määritettävä, kuinka paljon yhtiö tarvitsee rahoitusvarallisuutta toimintansa jatkamiseksi.

Mikäli sukupolvenvaihdoshuojennuksen yhteydessä yhtiön tase avataan, yhtiön varat jaetaan yritystoimintaan kuuluviin sekä muihin varoihin. Tällöin sukupolvenvaihdoksessa huojennuksen alaisena pidetään vain yritystoimintaan kuuluvia varoja. Verovelvollisen näkökulmasta edullisinta olisi, että mahdollisimman suuri osa yhtiön varallisuudesta katsotaan yritystoimintaan kuuluvaksi, jolloin mahdollisimman pieni osa yhtiön varallisuudesta arvostettaisiin perintö- tai lahjaverotusta toimittaessa täysimääräisesti. Tässä luvussa tarkoituksena onkin tarkastella taseaukaisun toteuttamisen näkökulmasta sitä, millaisia varallisuuseriä voidaan pitää yritystoimintaan kuuluvana varallisuutena.

¹⁵⁴ Ossa, 2015/2021, 9.3.6.

¹⁵⁵ HE 53/2008 vp., s. 10.

Taseavauksen tarkoituksena on jakaa yhtiön varallisuus yritystoimintaan kuuluviin sekä muihin varoihin. Kiistatonta lienee, että yhtiön elinkeinotoimintaan välittömästi kuuluvaa varallisuutta, kuten yhtiön liike- tai tuotantotiloja, koneita ja laitteita sekä yhtiön varastoja voidaan pitää yritystoimintaan kuuluvana varallisuutena. Tällainen näkökulma on omaksuttu myös taseavausta tarkastelleessa hallituksen esityksessä, jossa ehdotettiin huojennuksen rajaamista yhtiön tuotannolliseen toimintaan liittyvään varallisuuteen sekä riittävään määrään rahoitusvarallisuutta¹⁵⁶. Hallituksen esityksessä mittausperusteeksi riittäväksi rahoitusvarallisuuden määräksi ehdotettiin yhtiön taserakenteeseen perustuvaa laskentatapaa¹⁵⁷. Yleisen mittausperusteen määrittäminen ei kuitenkaan ole ongelmatonta, sillä rahoitusvarallisuuden tarve voi vaihdella yhtiöittäin ja toimialoittain suuresti, eikä välttämättä esimerkiksi pelkkä taserakenne anna todellista kuvaa yhtiön toiminnan jatkamiseksi tarvittavan varallisuuden määrästä.

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen ja taseaukaisutarkastelun yhteydessä keskustelua on herättänyt yhtiöihin kertynyt sijoitusvarallisuus ja sen luonne sukupolvenvaihdoshuojennuksen ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta¹⁵⁸. Usein tarkoituksenmukaisena pidetään pyrkimystä varmistaa sukupolvenvaihdoshuojennuksen tuottaman verotuen kohdistuminen varsinaiseen yritysvarallisuuteen, ei yhtiön sijoitusluonteiseen omaisuuteen¹⁵⁹. Sijoitusvarojen liiketoimintaan kuulumattomuuteen viitanee sijoitusten pitkäaikaisuus. On katsottu, että mikäli tarkoituksena ei ole käyttää varallisuutta elinkeinotoiminnassa kohtuullisen ajan kuluessa, se voi viitata siihen, ettei varallisuus liity yhtiön elinkeinotoimintaan¹⁶⁰.

Yleensä keskustelu sijoitusvarallisuuden huojentamisesta liittyy kysymykseen perustuslaillisuudesta yhdenvertaisuudesta etenkin, kun sukupolvenvaihdoshuojennuksen

¹⁵⁶ HE 53/2008 vp., s. 10.

¹⁵⁷ HE 53/2008 vp., s.10.

¹⁵⁸ HE 53/2008 vp., s. 5.

¹⁵⁹ HE 84/2004 vp., s. 4.

¹⁶⁰ Nykänen, 2019a, s. 7.

perustuslainmukaisuutta ei ole erikseen arvioitu. Yleinen huoli onkin, että sukupolvenvaihdoshuojennuksen eri arvostamistasot ja verovelvollisten erilainen kohtelu on vastoin yhdenvertaisuusperiaatetta.¹⁶¹ Kun säännöksen perustuslain ja yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisuudesta ei ole varmuutta, perusteltua olisikin rajata mahdollisimman laajasti yhtiön ydintoimintaan kuulumattomat varat huojennuksen ulkopuolelle. Tästä epävarmuudesta huolimatta sijoitusvarallisuus pääsääntöisesti kuuluu yhä huojennuksen piiriin, kun sukupolvenvaihdoshuojennuksessa arvostusperiaatteena lähtökohtaisesti osakkeen vertailuarvoa sellaisenaan¹⁶².

Sijoitusvarallisuuden kohtelu sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä sovellettaessa vaikuttaa olevan muuttumassa. Verohallinnon ohjeissa sijoitusvarallisuuden osalta on omaksuttu ratkaisun KHO 2018:163 jälkeen kanta, jonka mukaan yhtiön sijoitusvarat voidaan silloin rajata huojennuksen ulkopuolelle, kun sijoitusvarojen osuus yhtiön varallisuudesta on huomattavan suuri ja kun varojen huojentaminen ei ole välttämätöntä yhtiön toiminnan jatkumisen turvaamiseksi. Toisaalta ohjeistuksessa korostetaan myös, että sijoitusvarallisuus voidaan saattaa huojennuksen piiriin, jos sijoitusvarallisuus on tarpeen yhtiön toiminnan harjoittamisessa tai jatkuvuuden turvaamisessa.¹⁶³ Sijoitusvarallisuuden tarpeen arviointi tehdään kokonaisarvioinnin perusteella. Arviointiin vaikuttavat siis yhtiön sijoitusvarallisuuden määrä ja alkuperä sekä harjoitetun yritystoiminnan luonne, kuten pääoman ja sijoitusvarallisuuden tarve yhtiön toiminnan rahoittamisessa.¹⁶⁴ Koska arviointi on tapauskohtaista ja kokonaisharkinnan lopputulos, on hankalaa määrittää yleisiä periaatteita, joita voitaisiin soveltaa eri yrityksiin toimialasta ja yhtiön tilanteesta riippumatta.¹⁶⁵ Tämä arvioinnin hankaluus ja siitä seuraava epävarmuus yhdessä epävarman jaottelun huojennukseen kuuluvien ja kuulumattomien

¹⁶¹ Lindgren, 2020, s. 244.

¹⁶² Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

¹⁶³ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

¹⁶⁴ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

¹⁶⁵ HE 53/2008 vp, s. 10.

varallisuuserien välillä lienevät olleen merkittävimpiä syitä sille, että taseaukaisuja koskeva hallituksen esitys vedettiin pois, eikä taseaukaisuja otettu osaksi lainsäädäntöä¹⁶⁶.

¹⁶⁶ Mattila, 2018, s. 407.

5 Osakeyhtiön erityispiirteiden vaikutus sukupolvenvaihdoshuojennussäännön tulkintakysymyksissä

5.1 Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys ja huojennusedun kohdistuminen toiminnan jatkajaan

Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyydellä kuvataan osakeyhtiön erillisyyttä osakkeenomistajistaan ja osakkeenomistajien rajoitettua vastuuta. Osakeyhtiölain lähtökohtana siis on, että ketään osakkeenomistajista ei voida vaatia täyttämään yhtiön velvoitteita. Osakkeenomistaja myöskin vastaa yrityksestä vain yhtiöön sijoittaman omaisuuden määrällä, ja on oikeutettu varojen jakoon yhtiöstä vain tiettyjen edellytysten täytyessä. Nämä osakeyhtiön ominaispiirteet mahdollistavat myös sen, että yhtiön johto voi olla täysin eriytetty yhtiön omistajista.

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen tarkastelussa näitä mainittuja lähtökohtia vasten mielenkiintoista on sukupolvenvaihdoshuojennuksen riippuvaisuus yhtiöstä huojennuksen kohdistuessa yhtiön toiminnan jatkajaan. Osakeyhtiö on itsenäinen oikeushenkilö ja erillinen verovelvollisen, se esimerkiksi suorittaa tilikauden voitostaan tuloveroa yhteisöveroprosentin mukaan. Sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä sovellettaessa yhtiön oikeushenkilöllisyyden ja osakkeenomistajista erillisyyden merkitys kapenee. Huojennussäännöksen soveltuminen edellyttää yhtiöltä tiettyjä seikkoja, esimerkiksi yritystoiminnan harjoittamista. Samalla sukupolvenvaihdoshuojennus ja sen tuottamat verohelpotukset kohdistuvat yritystoiminnan jatkajaan, eivät yhtiöön. Henkilöyhtiöissä, jotka ovat erillisiä laskentasubjekteja, ja joiden tulo jaetaan yhtiömiesten tuloksi, huojennuksen kohdistuminen henkilölle on luonnollista. Osakeyhtiöissä huojennusten kohdistuminen toiminnan jatkajaan on siinä mielessä poikkeuksellista, että osakeyhtiö muuten on täysin erillinen verovelvollinen. Toisaalta huojennussäännösten ollessa voimassa olevien säännösten kaltaiset, on huojennuksen kohdistaminen toiminnan jatkajalle ainoa mahdollinen vaihtoehto, sillä mikäli huojennus kohdistettaisiin yhtiöön, muut osakkeenomistajat voisivat saada yhtiön verohelpotuksilla perusteetonta etua.

Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys mahdollistaa johdon ja omistuksen erillisyyden. Osakeyhtiöissä on mahdollista, toisinaan suositeltavaakin, että yhtiön johto on erillinen osakkeenomistajista. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytyksenä on, että huojennuksen saaja jatkaa yhtiön toimintaa. Tämän soveltamisedellytyksen katsotaan esimerkiksi Verohallinnon ohjeistuksessa täyttyvän ilman eri selvitystä silloin, kun henkilö toimii yhtiön toimitusjohtajana tai hallituksen jäsenenä ja käyttää osakkeenomistajan äänivaltaa päätöksenteossa¹⁶⁷. Oikeuskäytännössä on toisinaan myönnetty huojennus myös muille kuin toimitusjohtajana tai hallituksen jäsenenä toimineelle henkilölle, esimerkiksi ratkaisussa KHO 1991 B 565 huojennus myönnettiin osakkeenomistajalle, jota ei suostuttu ottamaan hallituksen jäseneksi. Tällainen ratkaisu voidaan kuitenkin tehdä vain poikkeuksellisesti, kun yleisesti omaksuttu ja Verohallinnon ohjeisiin kirjattu lähtökohta on vaatimus johtotehtävissä toimimisesta. Vaikka johdon ja omistuksen erillisyys ei osakeyhtiön keskeisin ominaispiirre olekaan, on se kuitenkin yhtiöissä omaksuttu periaate. Vaatimus toiminnan jatkamisesta silloin kun edellytyksenä on omistajuuden lisäksi johtotehtävissä toimiminen onkin hieman ristiriidassa osakeyhtiön keskeisten periaatteiden kanssa.

5.2 Osakeyhtiön itsenäisyys ja yhtiön varojen käyttö

Taseaukaisujen tarkasteluun voidaan liittää myös pohdinta osakeyhtiön itsenäisestä luonteesta pääomayhtiönä ja erillisenä verosubjektina. Taseaukaisuihin liittyy siis myös kysymys yhtiön tai yrittäjän vapaudesta valita miten yhtiön varallisuutta käytetään. Yleinen lähtökohta on, että yhtiöllä tai yrittäjällä on vapaus valita yhtiön varojen käyttötavat, kunhan varojen käyttö tapahtuu lain sallimissa rajoissa. Lisäksi osakeyhtiön varojen käyttöä ohjaavat tietyt osakeyhtiön ominaispiirteet, osakeyhtiön toiminnan tarkoitus¹⁶⁸, johdon velvollisuus edistää yhtiön etua sekä yhdenvertaisuus¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.4 Yritystoiminnan jatkaminen.

¹⁶⁸ Yleensä voiton tuottaminen.

¹⁶⁹ Immonen & Villa, 2019, luku II.4.

Yhtiön vapautta valita varojen käyttötapansa on pohdittu myös ratkaisun KHO 2018:163 perusteluissa. Tapauksessa huojennusta ei myönnetty yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen kirjatusta elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla hankituista juhlarahoista ja tauluista. Julkaisemattomassa oikeuskäytännössä sekä oikeuskirjallisuudessa on yleensä katsottu, että henkilökohtaisen tulolähteen varoihin kuuluva varallisuus voidaan huomioida sukupolvenvaihdoksessa silloin, kun kyseinen varallisuus on hankittu elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla.

Esitettyä taustaa vasten korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisua taulujen ja juhlarahojen huojennuksen ulkopuolelle jättämisestä voidaan pitää poikkeuksellisenä. Osakeyhtiö toimintamuotona mahdollistaa laajan pääoman keräämisen¹⁷⁰. Lähtökohtana onkin, että yrittäjällä tai yhtiöllä pitäisi on vapaus valita varojenkäyttötavat sen tapahtuessa lainsäädännön sekä osakeyhtiön keskeisten periaatteiden sallimissa rajoissa. Ratkaisussa KHO 2018:163 toteutetun taseaukaisun jälkeen yhtiön sukupolvenvaihdoksen verokohtelun voidaan nähdä nousseen uudeksi osakeyhtiön varojenkäyttöä ohjaavaksi tekijäksi, mikä ei liene tarkoituksenmukaista. Kärjistetysti uudessa oikeuskäytännössä yhtiön on sukupolvenvaihdokseen valmistautuessa jatkajan näkökulmasta edullisempaa joko tehdä investointeja tai jakaa jakokelpoisia varoja mahdollisimman paljon osinkoina yhtiöstä ulos kuin pyrkiä varmistamaan yhtiön varallisuuden arvon säilyminen tai nousu esimerkiksi arvopapereihin sijoittamalla. Näin tarkasteltuna taseaukaisujen toteuttamisen voidaan ajatella kaventavan toiminnastaan luopuvan yrittäjän tai yhtiön varojen käytön vapautta.

5.3 Yhtiön toiminnan tarkoitus ja jatkuvuus

Ratkaisussa KHO 2018:163 perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdoksen 55 §:n soveltamisedellytysten katsottiin täyttyneen, kun yhtiön tulosta verotettiin EVL:n mukaan ja

¹⁷⁰ Pönkä, 2012, s. 11.

kun hallituksen jäseniksi valittavat lahjansaajat saivat kukin yli 10 prosenttia yhtiön osakkeista. Lähtökohtaisesti tällaisessa tilanteessa huojennuksen laskentaperusteeksi pitäisi muodostua osakkeen verotusarvo sellaisenaan, kun lisäksi todettiin, ettei yhtiössä ole tapahtunut sellaisia muutoksia tai toimia, jotka mahdollistaisivat PerVL 33 § veronkierrosäännöksen soveltamisen¹⁷¹.

Vastoin lähtökohtaista huojennuksen laskentaperustetta korkein hallinto-oikeus päätyi avaamaan yhtiön taseen kiinnittäen huomioita etenkin yhtiön harjoittaman liiketoiminnan luonteeseen sekä yhtiön taseen muodostumiseen. Yhtiö harjoitti lääkäri liiketoimintaa ja toiminta keskittyi vahvasti luopuja A:n ammattitaidon ympärille. Lahjansaajilla ei ollut lääketieteen harjoittamiseen soveltuvaa koulutusta tai ammattitaitoa. Lisäksi taseavausta perusteltiin sillä, että valtaosaa yhtiön taseessa olevasta varallisuudesta ei voitu mitenkään liittää yhtiön harjoittamaan toimintaan, eikä varallisuuden katsottu olevan tarpeen yhtiön toiminnan jatkamisessa.

Tapauksessa huomionarvoista on se, kuinka sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytysten täyttymistä tulkittiin. Kun korkein hallinto-oikeus käsillä olevassa tilanteessa katsoi, että tapaukseen voidaan soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä, se käytännössä katsoi yritystoiminnan määritelmän sekä toiminnan jatkamisvaatimuksen täyttyvän. Samalla kuitenkin taseavaukseen päättymistä perusteltiin sillä, etteivät lahjansaajat tosiasiallisesti jatka yrityksen toimintaa lahjaksi saaduilla varoilla huojennussäännöksen tarkoittamalla tavalla.

Ratkaisun äänestyslausunnossa huomio kiinnitettiin siihen, että harkittavaksi olisi taseavauskysymyksen sijaan voinut tulla pikemminkin se, vastaako yhtiön A:n ammattitaidon ympärille keskittyvä toiminta sukupolvenvaihdoshuojennuksen tarkoittamaa toimintaa. Tämä toiminnan luonteen uudelleenarviointi olisi voinut vaikuttaa tulkintaan siitä, voidaanko lahjansaajien katsoa jatkavan yhtiön toimintaa lahjana saaduilla varoilla.

¹⁷¹ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

Korkein hallinto-oikeus ei kuitenkaan voinut enää ottaa kantaa näihin seikkoihin, sillä veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö (VOVA) oli valituksessaan ilmoittanut PerVL 55.1 ja 2 § täyttymisen riidattomiksi seikoiksi.

5.4 Osakkeenomistajien äänivalta

Osakeyhtiön toiminnan eräs ominaispiirre on niin kutsuttu osake ja ääni -periaate. Lähtökohtaisesti jokainen osake tuottaa yhden äänen yhtiökokouksessa. Yhtiöjärjestyksessä kuitenkin on mahdollista sopia erilaisista osakkeista, jotka esimerkiksi tuottavat erilaisen äänioikeuden. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen ensimmäisen soveltamisedellytyksen¹⁷² täyttymisen kannalta osakkeiden tuottamalla äänivallalla ei ole merkitystä, sillä kyseinen soveltamisedellytys keskittyy omistusoikeuteen. Sen sijaan äänivalta saattaa muodostua merkitykselliseksi kysymykseksi arvioitaessa sitä, jatkaako luovutuksen saaja toimintaa huojennussäännöksen tarkoittamalla tavalla.

Ratkaisussa KHO 2015:154 pohdittavana oli, voidaanko lahjoitukseen soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä, kun lahjanantaja luovuttaessaan lapsenlapselle 10 prosenttia yhtiön osakkeista pidätti osakkeiden tuottaman äänioikeuden itsellään. Lapsenlapsi työskenteli yhtiön palveluksessa sekä oli yhtiön hallituksen jäsen. KHO katsoi, että äänivallan pidättämisen seurauksena lahjansaaja ei voi käyttää omistajavaltaa yhtiössä jatkamisvaatimuksen edellyttämällä tavalla. Merkitystä ei ollut lahjansaajan hallituksen jäsenyydellä. Hänen saantoonsa ei sovellettu sukupolvenvaihdoshuojennusta.

PerVL 57 § mukaan yhtiön osuutena pidetään vähintään yhtä kymmenystä yhtiön omistamiseen oikeuttavista osakkeista. Yrityksen osaan määritelmään ei siis PerVL 57 §:n mukaan vaikuta saavutetun äänivallan määrä, joten tapauksessa KHO 2015:154 PerVL 55.1 § ensimmäinen soveltamisedellytys täyttyi. Äänivalta sai kuitenkin merkitystä PerVL 55.1

¹⁷² Ensimmäisellä soveltamisedellytyksellä tarkoitetaan vaatimusta, että lahjana tai perintönä saatuun omaisuuteen on sisällyttävä yritys tai osa siitä. Osalla tarkoitetaan vähintään kymmenesosaa omistamiseen oikeuttavista osakkeista.

§ kohdan 2 jatkamisvaatimuksen soveltamisedellytysten täyttymistä arvioitaessa. Vaikka lahjansaaja olikin yhtiön hallituksen jäsen, hänen ei katsottu jatkavan saaduilla varoilla yritystoimintaa, kun hänen saamansa osakkeet eivät tuottaneet jatkajalle äänioikeutta yhtiössä. Ratkaisun antamisen aikaan voimassa oli jo yleinen tulkintalähtökohta, jonka mukaan toimimisen hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana katsotaan täyttävän jatkamisvaatimuksen soveltamisedellytykset¹⁷³. Tämä tulkintalähtökohta menetti merkityksensä käsillä olevassa tapauksessa.

Osakeyhtiön ylintä päätösvaltaa käyttävät osakkeenomistajat yhtiökokouksessa. Tämä osakeyhtiön toiminnan keskeinen piirre lienee olleen ratkaisuun KHO 2015:154 johtanut perimmäinen syy. Kun osakkeenomistajalta pidätetään hänen omistamiensa osakkeiden tuottama äänioikeus, ei kyseinen osakkeenomistaja pääse vaikuttamaan osakeyhtiön päätöksentekoon yhtiökokouksessa. Äänivallan pidättämisellä osakkeenomistajalta siivetään mahdollisuus omistajavallankäyttöön. Koska merkitystä on omistajavallankäytöllä, ei vallan laajuudella, on erilajisten osakkeiden huomioiminen sukupolvenvaihdoshuojennuksessa edelleen mahdollista. Merkitystä ei ole osakkeiden tuottamalla äänioikeudella, vaan osakkeenomistajan mahdollisuudella käyttää saamiensa osakkeiden tuottamaa äänivaltaa yhtiökokouksessa. Tämän seurauksena ratkaisussa KHO 2020:7 on voitu myöntää sukupolvenvaihdoshuojennus, vaikka saantoon sisältyvät osakkeet tuottivat kymmenen prosentin omistusosuuden lisäksi ainoastaan 2,5 prosenttia äänivallasta.

5.5 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuusperiaate on perustuslakiin kirjattu perusoikeus. PL 1.6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös verotuksessa yhdenvertaisuusperiaate on keskeinen periaate, josta seuraa, että eri verovelvollisten välillä ei voida

¹⁷³ Verohallinnon ohje, 2013, 2.5.6.3 Yritystoiminnan jatkaminen.

periaatteessa tehdä eroja, ellei erilainen kohtelu ole perusteltavissa erityisellä säännöksellä¹⁷⁴.

Perustuslaillinen yhdenvertaisuusperiaate nostetaan toisinaan esiin sukupolvenvaihdosten yhteydessä. Sekä sukupolvenvaihdoshuojennus- että taseaukaisukysymykset sisältävät liittymäkohtia perusoikeuksiin. Sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä onkin oikeuskäytännössä arvioitu suhteessa perustuslailla taattuihin oikeuksiin, yhdenvertaisuuteen ja omaisuuden suojaan¹⁷⁵. Hallituksen esityksessä sukupolvenvaihdoshuojennusta on tarkasteltu perustuslaillisesta näkökulmasta, etenkin yhdenvertaisuusperiaate huomioiden. Esityksessä on katsottu, että sukupolvenvaihdoshuojennussäätelylle on yhdenvertaisuuden näkökulmasta hyväksyttävät perusteet.¹⁷⁶ Perustuslakivaliokunta, jonka tehtävänä on PL 74 § nojalla on lausua valiokunnan käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimukseen, ei kuitenkaan ole arvioinut huojennussäännöksen sisältöä ja perustuslainmukaisuutta¹⁷⁷. Arviointi huojennussäännöksen sekä taseaukaisujen perustuslainmukaisuudesta perustuukin lähinnä hallituksen esityksiin, oikeuskirjallisuuteen ja oikeuskäytäntöön.

Tapauksessa KHO 2011:1 katsottiin, että ratkaisu, jossa täysi-ikäinen sisarus on oikeutettu sukupolvenvaihdoshuojennukseen toisin kuin alaikäinen sisarus, ei ollut perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen, sillä huojennuksen soveltamisen ja yhdenvertaisen kohtelun esteenä olivat osakeyhtiölain vaatimukset, joita alaikäinen sisarus ei voinut täyttää.¹⁷⁸ Yhdenvertaisuus mainittiin myös taseaukaisuun päätyneen ratkaisun KHO 2018:163 perusteluissa. Ratkaisussa katsottiin, että verovelvollisten yhdenvertaisen kohtelun perusteella huojennusta ei voitu soveltaa lääkäriyhtiön tapauksessa, jossa

¹⁷⁴ Puronen, 2010, s. 84.

¹⁷⁵ Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2018:163. Tätä arviointia käsitellään tarkemmin myöhemmin tässä luvussa.

¹⁷⁶ HE 53/2008 vp., s. 19.

¹⁷⁷ Tämä on todettu esimerkiksi ratkaisussa KHO 2018:163.

¹⁷⁸ Osakeyhtiölain vaatimuksilla tarkoitetaan tässä vaatimusta toimitusjohtajan tai hallituksen jäsenen täysi-ikäisyydestä. Tapauksessa alaikäisen ei ollut myöskään mahdollista täyttää jatkamisvaatimusta niin, että hänen edunvalvojansa valittaisiin yhtiön hallitukseen, sillä OYL:n mukaan yhtiön hallituksen jäsenen on edistettävä yhtiön etua, mistä syntyisi ristiriita alaikäisen etujen valvonnan kanssa.

yhtiön varallisuus muodostui miltei täysin varoista, jotka eivät olleet tarpeen elinkeinon harjoittamisen turvaamiseksi tai työpaikkojen säilyttämiseksi.

Taseaukaisujen yhteydessä yhdenvertaisuusperiaatteen voidaan katsoa ohjaavan oikeuskäytäntöä suuntaan, jossa vain yhtiön liiketoimintaan liittyvät varat voidaan huomioida sukupolvenvaihdoshuojennussääntöä sovellettaessa. Tällöin yhtiön sijoitusvarallisuus sekä muun toiminnan tulolähteen varallisuus jätetään huojennettavan omaisuuden ulkopuolelle¹⁷⁹. Yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta tilanne, jossa elinkeinotoimintaa harjoittavan yhtiön laaja sijoitusvarallisuus huojennetaan saattaa yritystoiminnan jatkajan sekä sijoitustoimintaa harjoittaneen yhtiön jatkajan eriarvoiseen asemaan, sillä heidän verotuksensa on hyvin erilainen yritystoiminnan jatkajan saadessa merkittävän huojennusedun.

Ratkaisusta KHO 2018:163 eri mieltä olleen oikeusneuvoksen äänestyslausunnossa yhdenvertaisuutta tarkasteltiin hieman laajemmin ja osin toisesta näkökulmasta. Myös äänestyslausunnossa tunnustettiin, että tuloverotuksessa elinkeinotoimintaan kuulumattomien varojen huojentaminen on yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallista, sillä tällaiset varat kuuluvat yritystoimintaa harjoittavan yhtiön ulkopuolella täysimääräisinä perintö- tai lahjaverotuksen piiriin. Samalla lausunnossa kuitenkin esitettiin, että yhdenvertaisuusperiaatteen nojalla lakia voisi olla perusteltua tulkita niin, että yritysvarallisuuden kuuluvaksi katsottaisiin ne varat, joita tuloverotuksessa pidettäisiin elinkeinotoimintaan kuuluvina. Tämän näkökulman mukaan ratkaisussa KHO 2018:163 juhlarahat sekä taulut olisi tullut lukea huojennettavaan varallisuuteen, sillä ne kuuluivat yhtiön elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

Toisaalta yhdenvertaisuusperiaate tulee huomioida myös sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisedellytykset täyttävien yhtiöiden välillä. Huojennukseen oikeutettuja

¹⁷⁹ Edelleen on kuitenkin syytä huomata tapauskohtaisen arvioinnin merkitys. Varallisuuden kuuluminen yhtiön muun toiminnan tulolähteeseen tai varojen sijoitusvarallisuuden luonne ei automaattisesti tee niistä huojennettavaksi kelpaamattomia eriä.

yhtiöitä ei tulisi kohdella eri tavoin sen perusteella, miten yhtiössä on käytetty varoja. Myös tämä seikka nostettiin esiin ratkaisun KHO 2018:163 käsittelyssä korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Taseavausasian käsittelyssä todettiin, että mikäli sukupolvenvaihdoshuojennuksessa huomioitava varallisuuden määrä ratkaistaan sillä perusteella, paljonko yhtiöön on sen elinkeinotoiminnan varoilla kertynyt varallisuutta, asetetaan yhtiöt eri asemaan lain edessä. Tapauksessa katsottiin, ettei sillä tulisi olla merkitystä, onko yhtiö sijoittanut varojaan sen sijaan, että se olisi jakanut varoja yhtiön ulkopuolelle palkkana tai osinkona. Yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta myöskin tuottavuudeltaan eri tasoisia yhtiöitä on kohdeltava yhdenvertaisesti riippumatta yhtiön toiminnan tuloksesta.

Yhdenvertaisuutta voidaan siis tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin yhdenvertaisuutta tulee arvioida huojennukseen oikeutettujen ja oikeuttamattomien yhtiöiden kesken. Laajan liiketoimintaan liittymättömän varallisuuden huojentaminen sukupolvenvaihdossäännöksen soveltamisen yhteydessä voi asettaa huojennussäännöksen piiriin kuuluvat ja kuulumattomat yhtiöt perusteettomasti eri asemaan. Toisaalta yhdenvertaisuutta voidaan arvioida myös huojennukseen oikeutettujen yhtiöiden välillä. Lähtökohtaisesti yhtiöillä on vapaus käyttää varojaan haluamallaan tavalla. Huojennukseen oikeutettuja yhtiöitä tulisikin kohdella tasavertaisesti huolimatta niiden toiminnan tuloksellisuudesta tai varojen käyttötavoista.

Ratkaisun KHO 2018:163 äänestyslauseunnossa yhdenvertaisuuden on katsottu rajoittuvan perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaan. Lausunnossa lahjaverotus kuvataan kajoamiseksi yksityiseen omaisuuteen, mikä rajoittaa perustuslaillista omaisuuden suojaa. Perusoikeuksien rajoittamisen tulisi perustua lain säädöksiin. Lisäksi lausunnossa mainitaan, että yhdenvertaisuusperiaatteen painoarvo saattaa supistua valtion syrjinnän kiellon periaatteen nojalla. Tapauksessa enemmistön kanssa eri mieltä ollut jäsen katsoi, ettei kysymyksessä ollut lähtökohtainen tilanne, jossa asianosainen olisi joutumassa lain tulkinnan tai soveltamisen takia muita epäedullisempaan asemaan, jolloin tilanteessa ei ollut kyse verovelvolliseen kohdistuvasta syrjinnästä. Lausunnon antanut oikeusneuvos

tulkitsi, että lain nimenomaisen säännöksen puutteesta huolimatta lainsäätäjä on ilmaissut selkeästi tarkoituksen siitä, että huojennuksen soveltamisessa pitäisi huomioida yhtiön varat kokonaisuutena. Omaisuuden suojan näkökulmasta lainsäädäntö kaipaisikin selkeää kannanottoa taseen avaamiseen sukupolvenvaihdoshuojennuksen alaisen varallisuuden määrää arvioitaessa.

6 Osakeyhtiön taseen avaaminen

6.1 Taseaukaisujen tausta

Taseaukaisuja on käsitelty hallituksen esityksessä 53/2008 vp., jossa tarkastelun kohteena oli perintö- ja lahjaverolain uudistaminen. Kyseisessä hallituksen esityksessä tarkasteltiin PerVL:n uudistamisen yhteydessä myös sukupolvenvaihdoshuojennuksen uudistamista. Tässä esityksessä huojentamisen uudistamistavaksi ehdotettiin niin kutsuttua taseaukaisua eli yhtiön varallisuuden jakamista huojennettavaan ja huojennuksen ulkopuolelle jäävään omaisuuteen. Kyseinen hallituksen esitys hylättiin, eikä taseaukaisuja ei hallituksen esityksessä ehdotetun mukaisesti otettu osaksi lainsäädäntöä, mutta hallituksen esitys muodostaa hyvän lähtökohdan taseavauksiin liittyvien kysymysten tulkinnaalle. Hallituksen esitykseen otettu taseaukaisunäkökulma on poikkeuksellinen, sillä vain muutamaa vuotta aikaisemmin vuosina 2004 ja 2005 valtiovarainvaliokunnan mietinnöissä on selkeästi omaksuttu kanta, jonka mukaan osakeyhtiön sukupolvenvaihdoksissa huojennus määrätään osakeyhtiön osakkeen vertailuarvon perusteella sellaisenaan¹⁸⁰. Yleinen etusijajärjestys on, että valiokuntamietinnöt ovat ensisijaisia suhteessa hallituksen esityksiin¹⁸¹. Tätä taustaa vasten mielenkiintoista onkin, että hallituksen esitykseen on otettu selkeästi aiemmista valtiovarainvaliokunnan mietinnöistä poikkeava kanta.

Osa taseaukaisujen tarkastelua on kysymys siitä, millaisen varallisuuden voidaan katsoa kuuluvan sukupolvenvaihdoshuojennuksen piiriin. Verohallinnon ohjeistuksen mukaan sukupolvenvaihdoshuojennuksen kohteena lähtökohtaisesti on osakkeen vertailuarvo sellaisenaan, mikäli yhtiön omaisuusmassassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia eikä toimiin ole ryhdytty pelkäämään veroedun saamiseksi¹⁸². Koska osakkeen vertailuarvoa laskettaessa huomioidaan yhtiön kaikki varallisuuserät, ohjeistuksen sanamuoto viittaa siihen, että taseaukaisu voisi tulla kyseeseen lähinnä poikkeustapauksissa.

¹⁸⁰ VaVM 5/2004 s. 3 ja VaVM 44/2005, s. 5.

¹⁸¹ Määttä, 2021, s. 309.

¹⁸² Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

Hallituksen esityksessä 53/2008 vp. esitettiin, että sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä voisi uudistaa vapauttamalla yrityksen tuotannolliseen toimintaan liittyvä varallisuus kokonaan perintö- tai lahjaverosta, jolloin yrityksen muu kuin tuotanto-omaisuus huomioitaisiin perintö- ja lahjaverotuksessa tavanomaisten verotusperusteiden mukaan täysimääräisenä.¹⁸³ Taseaukaisuissa siis on käsitteen sanamuodon mukaisesti kyse yhtiön taseen avaamisesta tai purkamisesta sen tarkastelemiseksi, millaisista varallisuus-eristä yhtiön koko varallisuus koostuu.

Hallituksen esityksen muutosehdotuksessa yritystoimintaan liittyvä varallisuus olisi vapautettu kokonaan verosta. Kun ehdotettua muutosta ei kuitenkaan toteutettu, eikä yritystoimintaan liittyvää varallisuutta vapautettu täysin verosta, uudemmassa oikeuskäytännössä taseaukaisut liittyvät lähinnä kysymykseen siitä, millaisia varoja voidaan huojentaa yrityksen sukupolvenvaihdoksessa. Vallitsevassa oikeuskäytännössä siis verovapautta ei ole, mutta taseaukaisukysymyksiä on pohdittu sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamisen laajuutta arvioitaessa. Osana taseaukaisuihin liittyvää rajanvetoa jatkokysymyksenä voidaan myös esittää, miten tulisi kohdella niitä varoja, jotka on hankittu yritystoiminnasta saaduilla varoilla, mutta jotka eivät liity yritystoimintaan.

6.2 Taseaukaisut oikeuskäytännössä

6.2.1 Huojennuksen rajaaminen yritystoimintaan kuuluvaan varallisuuteen

Oikeuskäytännössämme ensimmäinen taseaukaisuihin liittyvä julkaistu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu on annettu vuonna 2018. Ratkaisussa KHO 2018:163 lääkäri A:n oli tarkoitus luovuttaa omistamansa osakeyhtiö B:n osakkeista yli kymmenen prosenttia jokaiselle lapselleen, jotka valittaisiin yhtiön hallituksen jäseneksi. B Oy harjoitti lääkäritoimintaa, jota verotettiin elinkeinoverolain mukaan sekä vuokraus- ja sijoitustoimintaa,

¹⁸³ HE 53/2008 vp., s. 9–10.

jota verotettiin tuloverolain säännösten mukaan. Osakeyhtiö B:n taseesta kirjanpitoarvoiltaan n. 82 ja käyviltä arvoiltaan 93 prosenttia muodostui henkilökohtaiseen tulolähteen varoista sekä tauluista ja juhlarahoista, A:n lapset eivät olleet kouluttautuneita lääkärialalle eivätkä he työskennelleet alalla. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että kun yhtiön varallisuuden koostui miltei kokonaan elinkeinotoiminnan ulkopuolisista varoista, jotka eivät ole tarpeen yritystoiminnan harjoittamisen tai työpaikkojen säilymisen turvaamiseksi ja kun lääkärin oma työpanos on vaikuttanut merkittävästi B Oy:n toimintaan, ei näitä yritystoiminnan ulkopuolisia varoja tullut pitää PerVL 55.1 § 2 kohdan tarkoittamina varoina, jolloin niitä ei tullut ottaa huomioon sukupolvenvaihdoksessa huojennuksen määrää laskettaessa.

Ennen ratkaisun KHO 2018:163 julkaisemista oikeuskäytännössä merkitystä on saanut julkaisematon ratkaisu KHO 2009 taltio 1491 (ei julk.), joka oli sinänsä odotettu, sillä ratkaisu julkaistaisiin pian taseaukaisuja koskevan hylätyn hallituksen esityksen¹⁸⁴ jälkeen¹⁸⁵. Vaikka ratkaisu oli odotettu, ei korkein hallinto-oikeus julkaissut sitä, mikä oli kenties hie-man yllättävääkin. Kuitenkin ratkaisun antamisen aikaan julkinen keskustelu taseaukaisusta oli vilkasta ja ratkaisun sisältöä ovatkin kuvanneet muun muassa Immonen ja Lindgren¹⁸⁶ sekä Ossa¹⁸⁷.

Ratkaisun KHO 2009 T 1491 (ei julk.) merkitys kasvoi vuonna 2018, sillä KHO julkaisi päätöksensä 2018:163 perusteluissa sen ja muutamia muita aiemmin julkaisemattomia ratkaisuja. Julkaisemalla ratkaisut päätöksen KHO 2018:163 yhteydessä korkein hallinto-oikeus teki näistä aiemmin julkaisemattomista päätöksistä oikeusohjeita. Julkaisemattomien ratkaisujen hyödyntäminen näin laajasti ratkaisun perusteluissa on sikäli poikkeuksellista, että julkaisemattomia ratkaisuja ei aiemmin ole saatettu yleisesti tietoon, jolloin myöskään niissä luotua oikeuskäytäntöä ei voida pitää yleisesti tunnettuna¹⁸⁸.

¹⁸⁴ HE 53/2008 vp.

¹⁸⁵ Lindgren, 2019, s. 564.

¹⁸⁶ 2017, s. 165–167.

¹⁸⁷ 2018, s. 289.

¹⁸⁸ Lindgren, 2019, s. 564.

Tapauksessa KHO 2009 T 1491 (ei julk.) leipuriliiketoimintaa harjoittavan yhtiön tuloa verotettiin EVL:n mukaan, mutta yhtiön tasevarallisuudesta noin 60 prosenttia muodostui TVL-tulolähteen piiriin kuuluvasta varallisuudesta. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että kun yhtiön liikevaihto muodostui pääasiallisesti EVL-tulolähteen tulosta ja kun yhtiön TVL-varallisuus oli hankittu elinkeinotoiminnasta saaduilla tuloilla, tuli yhtiön koko varallisuus huojentaa sukupolvenvaihdoksessa, toisin sanoen sukupolvenvaihdosarvoksi tuli osakkeen verotusarvo sellaisenaan. Tapauksessa ratkaisevaa oli valtionvarainvaliokunnan mietintöjen mukaisesti myös se, ettei yhtiön väitettykään ryhtyneen toimiin veroedun saamiseksi.¹⁸⁹

Immonen ja Lindgren katsovat ratkaisun KHO 2009 taltio 1491 (ei julk.) vahvistaneen taseavauksen poikkeuksellisuutta. Heidän tulkintansa mukaan ratkaisu vahvisti sitä pääsääntöä, että taseavaus voi tulla kyseeseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa, joihin liittyy veron välttämisen piirteitä¹⁹⁰. Myös Kukkonen ja Walden ovat tulkinneet ratkaisun muodostavan melko vahvan lähtökohdan tasevarallisuuden yhtenäiselle käsittelylle, jolloin toisin sanoen taseen avaaminen voi tulla kyseeseen vain tilanteissa, joissa yhtiön TVL-tulolähteen varallisuus on huomattavan suuri ja tätä varallisuutta ei ole hankittu elinkeinotoiminnasta saaduilla varoilla.¹⁹¹

Muita korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen KHO 2018:163 myötä julkaistuja, aiemmin julkaisemattomia taseaukaisuratkaisuja ovat KHO 2006 taltio 3565 (ei julk.), KHO 2006 taltio 3566 (ei julk.), KHO 2006 taltio 3568 (ei julk.) sekä KHO 2008 taltio 57 (ei julk.). Tapauksissa mielenkiintoinen yksityiskohta on, että kaksi aiempaa ratkaisua sisältävät tarkat luvut siitä, kuinka suuren osan tietyt epävarmat erät muodostavat yhtiön taseesta tai liikevaihdosta, kahdessa jälkimmäisessä ratkaisussa prosentuaalisia osuuksia ei ole erikseen mainittu.

¹⁸⁹ Immonen & Lindgren, 2017, s. 165–166; Ossa, 2018, s. 289.

¹⁹⁰ Immonen & Lindgren, 2017, s. 166.

¹⁹¹ Kukkonen & Walden, 2014, s. 260–261.

Ratkaisussa KHO 2006 T 3565 (ei julk.) tarkastelun kohteena oli yhtiö, jonka tulosta verotettiin osin elinkeinovero- ja osin tuloverolain säännösten mukaan. Yhtiö harjoitti elinkeinotoimintaa, jota verotettiin EVL:n mukaan, mutta lisäksi yhtiön varallisuusmassaan kuului kiinteistöjä, joita verotettiin omana tulolähteenään TVL:n mukaan. Nämä kiinteistöt muodostivat tasearvoltaan alle 4,5 prosenttia yhtiön taseen loppusummasta, joten KHO katsoi kiinteistöt niin vähämerkitykselliseksi, että yhtiön sukupolvenvaihdoshuojenuksen perusteena voitiin käyttää osakkeiden verotusarvoa sellaisenaan. Myös päätöksessä KHO 2006 T 3566 (ei julk.) yhtiön toimintaa verotettiin EVL:n mukaan. Yhtiön taseen loppusummasta 62 prosenttia muodostui arvopapereista. Yhtiön liikevaihdosta 67 prosenttia muodostui liiketoiminnan harjoittamisesta ja toinen lahjansaajista oli ammatiltaan lääkäri. Tässäkin tapauksessa huojennuksen perusteeksi katsottiin osakkeiden verotusarvo sellaisenaan.

Kolmannessa tapauksessa, ratkaisussa KHO 2006 T 3568 lahjoituksen kohteena oli EVL:n mukaan verotetun A Oy:n osakkeita. A Oy:n toiminta oli monipuolista, yhtiö oli osakkeenomistajana liiketoimintaa harjoittavissa yhtiöissä, yhtiö tarjosi konsulttipalveluita, sekä harjoitti vuokraustoimintaa ja arvopaperikauppaa ja omisti kiinteistöjä ja arvopapereita. A Oy:llä oli siis taseessaan monipuolisesti erilaista vuokraus- ja sijoitusvarallisuutta. Tapauksessa korkein hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, että huojennusta voitiin soveltaa yhtiön koko varallisuuteen, kun asunto- ja kiinteistöosakeyhtiön osakkeet eivät muodostaneet huomattavaa osaa A Oy:n kokonaisvarallisuudesta. Tässä ratkaisussa, kuten seuraavassa käsiteltävässä ratkaisussakaan, ei ole erikseen korostettu näiden varallisuuserien suhteellista osuutta yhtiön kokonaisvaroista. KHO:n päätöksessä 2008 T 57 EVL:n mukaan verotetun yhtiön liiketoimintana oli muun muassa ympäristöhoitokoneiden myynti, maahantuonti ja huolto sekä varaosamyynti. Lisäksi yhtiö omisti yli puolet erään kiinteistöosakeyhtiön osakkeista. Yhtiö oli antanut kyseiselle kiinteistöosakeyhtiölle pääomalainan. Tässäkin tapauksessa KHO:n päätti, että huojennuksen perusteeksi voitiin katsoa lahjoitettujen osakkeiden verotusarvo sellaisenaan, koska yhtiön omistamat

kiinteistöosaakeyhtiön osakkeet sekä kiinteistöosaakeyhtiölle annettu pääomalaina eivät muodostaneet huomattavaa osaa yhtiön kokonaisvaroista.

Tutkielman kirjoittamisen hetkellä uudempaa ratkaisua, jossa otettaisiin kantaa taseaukaisuihin liiketoimintaan kuulumattomien varojen näkökulmasta, ei ole julkaistu. Oikeustila on siis yhä osin selkiintymätön. Tapaus KHO 2018:163 osoitti, että tietyissä tilanteissa taseaukaisuun päätyminen on mahdollista, vaikka yhtiön omaisuusmassassa ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia eikä toimiin ole ryhdytty ainoastaan veroedun saamiseksi. Tapauksen ollessa ensimmäinen taseaukaisuja koskeva julkaistu ratkaistu, odotettavissa olisi, että tapauksella olisi ohjausvaikutusta tulevien taseaukaisujen käsittelystä.

Ratkaisuun KHO 2018:163 kuitenkin liittyy kuitenkin monta erityispiirrettä, jotka vähentävät sen merkitystä yleisenä oikeusohjeena.¹⁹² Näiden monien erityispiirteiden vuoksi myös kynnys taseaukaisun toteuttamiseen lienee olevan yhä varsin korkealla¹⁹³. Päätös yhtiön varojen jakamisesta huojennuksen piiriin kuuluvaan ja muuhun varallisuuteen tehdään kokonaisarviointina yhtiön toiminnan perusteella¹⁹⁴. Myös mainitussa ratkaisussa päätös taseaukaisusta on tehty kokonaisarvioinnin perusteella ja kaikki tapaukseen vaikuttaneet erityispiirteet yhdessä ovat johtaneet päätökseen taseavauksen toteuttamisesta. Tapauksessa yhtiön EVL:n mukaan verotettava liiketoiminta liittyi vahvasti A:n omaan työpanokseen ja ammattitaitoon, eikä jatkajilla ollut ammatin harjoittamiseen vaadittavaa koulutusta. Lisäksi yhtiön taseessa olleet juhlarahat ja taulut, ja jotka muodostivat arvostustavasta riippuen 80–90 prosenttia yhtiön taseen loppusummasta, ovat varsin erityisiä eriä, jotka vain harvoissa tilanteissa voidaan liittää yritystoimintaan. Samanlaisen ratkaisuun ei siis luultavasti olisi päädytty tilanteessa, jossa erityispiirteitä olisi vähemmän, tai tilanteessa, jossa varojen laatu, yritystoiminnan luonne sekä jatkajan rooli liittyisivät lähemmin toisiinsa.

¹⁹² Lindgren, 2019, s. 565–568.

¹⁹³ Nykänen, 2019a, s. 6.

¹⁹⁴ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.2.1 Yritysomaisuuden perusmäärittely.

Toinen seikka, jonka voidaan katsoa vähentävän ratkaisun KHO 2018:163 merkitystä yleistettävänä oikeusohjeena on korkeimman hallinto-oikeuden tapa tarkastella soveltamisedellytysten täyttymistä. Yleensä sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltumista arvioidaessa kunkin soveltamisedellytyksen täyttymistä arvioidaan asia kerrallaan. Kuitenkin ratkaisussa KHO 2018:163 tarkastelu on laajentunut, kun sukupolvenvaihdoksen soveltamisedellytysten sekä osakeyhtiön ominaispiirteiden suhdetta muita soveltamisedellytyksiä koskevaan oikeuskäytäntöön on tarkasteltu kokonaisuutena. Aiemmin kokonaisharkintaa on siis sovellettu vasta pohdittaessa sitä, voidaanko sukupolvenvaihdoshuojennusta soveltaa mainitussa tilanteessa tiettyjen soveltamisedellytysten täytyessä. Nyt käsillä olevassa tapauksessa tällaista laajempaa kokonaisharkintaa on sovellettu jo pohdittaessa yksittäisen huojennussäännöksen soveltamisedellytyksen täyttymistä.

6.2.2 Yhtiön omaisuusmassassa tapahtunut olennainen muutos

Laajemmin taseaukaisut voidaan käsittää sukupolvenvaihdosarvon lähtökohtaisesta arvostamistasosta poikkeamisena. Kyse voi olla siis muustakin kuin yhtiön varallisuuden jakamisesta tuotannolliseen toimintaan liittyvään ja muuhun varallisuuteen. Verohallinnon ohjeissa osakeyhtiön sukupolvenvaihdoshuojennuksen laskentaperustana pidetään lähtökohtaisesti yhtiön osakkeen vertailuarvoa sellaisenaan, mikäli yhtiön omaisuusmassassa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia tai mikäli toimeen ei ole ryhdytty ainoastaan veroedun saamiseksi. Tuore korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu vuodelta 2021 vahvisti oikeuskäytäntöä sukupolvenvaihdosarvon lähtökohtaisesta laskentatavasta poikkeamisesta, kun yhtiön omaisuusmassassa on tapahtunut olennainen muutos.

Tapauksessa KHO 2021:92 vanhempi lahjoitti lapsilleen kaikki omistamansa yhtiön osakkeet. Lahjoitukseen sovellettiin PerVL 55 § sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä. Edellisessä tilinpäätöksessä osakeyhtiön varallisuusmassaan olivat kuuluneet sen tytäryhtiöosakkeet, joiden tasearvo oli tilinpäätöshetkellä noin 300 000 euroa ja vertailuarvo

noin 10 miljoonaa euroa. Nämä tytäryhtiöosakkeet myytiin tilinpäätöshetken ja sukupolvenvaihdon toteuttamisen välissä noin 31 miljoonalla eurolla. KHO katsoi, että tytäryhtiöosakkeiden myynnissä kyseessä oli sellainen olennainen muutos, jonka perusteella sukupolvenvaihdosta toteutettaessa edelliseen tilinpäätökseen perustuvasta vertailuarvosta voitiin poiketa. Osakeyhtiön nettovarallisuudesta poistettiin myytyjen osakkeiden vertailuarvo 10 miljoonaa euroa ja nettovarallisuuteen lisättiin osakkeiden kauppahinta noin 31 miljoonaa euroa.

Asiassa aiemmin Verohallinto oli antanut tapauksesta ennakkoratkaisun, jossa lahjaveron laskentaperustetta oli oikaistu myytyjen tytäryhtiöosakkeiden osalta. Asiasta valitettiin Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen (HaO), joka kumosi Verohallinnon ennakkoratkaisun kiinnittäen huomioita arvostamislain 5 §:ssä säädettyihin tilanteisiin, jotka mahdollistavat tilikauden jälkeisten tiettyjen muutosten huomioimisen vertailuarvoa laskettaessa. Näitä arvostamislain tarkoittamia tilanteita ovat muutokset yhtiön osakepääomassa, yhtiön osakkeiden lunastaminen ja luovuttaminen sekä muutokset osakkeen nimellisarvossa tai kirjanpidollisessa vasta-arvossa. Näistä tilanteista ei kuitenkaan ollut kyse käsillä olevassa sukupolvenvaihdostapauksessa, jossa yhtiön varallisuus oli muuttunut tytäryhtiöosakkeiden myynnin seurauksena. Hallinto-oikeus tunnusti, että valtiovarainvaliokunnan mietinnöissä 5/2004 vp ja 44/2005 vp on omaksuttu kanta, jonka mukaan verotusarvosta on mahdollista poiketa silloin, kun yhtiön omaisuusmassassa on tapahtunut olennainen muutos verotusarvon ja lahjoitushetken välillä. HaO kuitenkin korosti, ettei ole täyttä varmuutta siitä, ovatko mainitut valtiovarainvaliokunnan mietinnöt tarkoitettu kattamaan myös arvonnousun realisoitumisesta seuraavat muutokset yhtiön omaisuusmassassa¹⁹⁵.

Hallinto-oikeus kiinnitti asiassa huomiota myös perintö- ja lahjaverotuksen lähtökohtaan, PerVL 9 §:n käyvän arvon periaatteeseen. Koska sukupolvenvaihdoshuojennussäännös itsessään on poikkeama lain lähtökohdasta, hallinto-oikeus katsoi, ettei realisoitunut arvonnousu ole lain mukainen peruste poiketa arvostamislaisissa säädetyistä

¹⁹⁵ VaVM 5/2004 vp., s.3 ja VaVM 44/2005 vp., s. 5.

arvostamisperiaatteesta. Hallinto-oikeuden mukaan tällainen poikkeaminen olisi mahdollista ainoastaan silloin, kun arvostettava yritysvarallisuus on muuttunut toiseksi niin, etteivät viimeisimmät tilinpäätöstiedot enää vastaa arvostamisen kohteena ollutta varallisuutta. Hallinto-oikeus katsoi, että yhtiökaupat ovat yritystoiminnassa tavanomaisia, joten niistä seuraava varallisuuden nousu ei voi olla riittävä peruste arvostamislain säännöksistä poikkeamiseksi.

Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö pyysi ja sai luvan valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituksessaan VOVA katsoi, että Verohallinnon ennakkoratkaisu tulee saattaa voimaan ja lahjaveroa määritettäessä on huomioitava tytäryhtiöosakkeiden myynnin johdosta realisoitunut arvonnousu. Vaatimuksensa tueksi veronsaajien oikeudenvallontayksikkö kiinnitti huomioita valtiovarainvaliokunnan mietintöihin, jotka osoittavat lainsäätäjän tarkoituksiksi yhtiön varallisuusasemassa tapahtuneiden olennaisten muutosten huomiointin vertailuarvoa laskettaessa¹⁹⁶. Näiden mietintöjen perusteella veronsaajien oikeudenvallontayksikkö katsoi, että sukupolvenvaihdosarvon määrittäminen ei ole sidottu tilikauden päättymishetken tilanteeseen hallinto-oikeuden esittämällä tavalla. Lisäksi VOVA katsoi, että kun tapauksessa tytäryhtiöomistus oli muuttunut rahaksi, ja osakkeiden myynnin seurauksena yhtiön nettovarallisuus oli miltei kaksinkertaistunut, kyse oli niin olennaisesta muutoksesta, ettei sitä voinut jättää huomioimatta vertailuarvoa määritettäessä. Veronsaajien oikeudenvallontayksikkö antoi vastineensa myös hallinto-oikeuden näkökulmaan yhtiökauppojen tavanomaisuudesta yritystoiminnassa omaksumalla kannan, jonka mukaan yrityskaupat voivat olla tavanomaisia liiketoiminnassa, mutta eivät tavanomaista liiketoimintaa. VOVA perusteli näkökulmansa pysyvien vastaavien luovutusvoittojen kirjanpitokäsittelyllä. Sen mukaan luovutusvoittojen kirjaaminen liikevaihdon sijaan liiketoiminnan muihin tuottoihin viittaa siihen, että yrityskaupat eivät ole tavanomaista liiketoimintaa, jolloin yhtiön varallisuutta lisäävä myyntivoiton luonne on lähempänä arvostamislain 5.3 § tarkoittamia tilanteita, kuin normaalia liiketoimintaa.

¹⁹⁶ VaVM 5/2004 vp., s.3 ja VaVM 44/2005 vp., s. 5.

Myös korkein hallinto-oikeus pohjasi ratkaisunsa valtiovarainvaliokunnan mietintöihin 44/2005 vp ja 5/2004 vp, jotka mahdollistavat lähtökohtaisesta arvostamissäännöksestä poikkeamisen, jos lahjoitettavassa varallisuudessa on edellisen tilikauden ja lahjoitushetken välillä tapahtunut olennainen muutos. Veronsaajien oikeudenvallontayksikön tapaan myös korkeimman hallinto-oikeuden mielestä käsillä olevassa tilanteessa muutosta voitiin pitää olennaisena kahdestakin eri syystä. Muutos oli olennainen, sillä se euromääräisesti miltei kaksinkertaisti yrityksen nettovarallisuuden ja toisaalta varojen luonteen muutos osakeomistuksesta puhtaaksi rahaksi oli merkittävä.

Sukupolvenvaihdosarvona käytettävän vertailuarvon laskemista ohjaa varojen arvostamislaki. PerVL 55.2 § mukaan osakeyhtiön yritysvarallisuus arvostetaan määrään, joka vastaa 40 prosenttia arvostamislain 4 ja 5 §:n mukaan lasketusta määrästä. Arvostamislaki 5.2 § mukaan yhtiön vertailuarvo ei saa olla yli 50 prosenttia edellisen vuoden vertailuarvoa korkeampi. Periaatteessa kyseisen lainkohdan olisi pitänyt muodostaa yläraja vertailuarvolle. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, ettei tätä niin kutsuttua leikkurisäännöstä tarvinnut soveltaa käsillä olevaan tapaukseen, sillä kyse ei ollut vertailuarvon korottamisesta, vaan lähtökohtaisesta arvostamistasosta poikkeamisesta.

Kuten aiemmassakaan taseavausratkaisussa KHO 2018:163 myöskään ratkaisussa KHO 2021:92 korkein hallinto-oikeus ei ollut päätöksessään yksimielinen. Se, että KHO:n kanta taseavauskysymyksissä on ratkaistu äänestyksellä, viittaa siihen, kuinka vaikeita, monitulkintaisia sekä oikeudellisesti epävarmoja sukupolvenvaihdokset ja niihin liittyvä osakeyhtiön osakkeen arvostuskäytäntö ovat. Ratkaisussa KHO 2021:92 eri mieltä ollut oikeusneuvos katsoi, että Veronsaajien oikeudenvallontayksikön valitus tulisi hylätä ja hallinto-oikeuden päätöksen lopputulos jättää voimaan. Äänestyslausunnossa huomiota kiinnitettiin perustuslain 81 §:n 1. momenttiin, jonka mukaan valtion verosta säädetään lailla sekä hallinto-oikeuden tapaan arvostamislain säännöksiin 5.2–5 §, joiden mukaan vertailuarvoa laskettaessa voidaan huomioida tietyt verovuoden aikana tapahtuneet muutokset. Oikeusneuvos totesi, ettei käsillä olleessa sukupolvenvaihdostilanteessa ollut kyse tällaisesta arvostamislain tarkoittamasta tilanteesta. Lisäksi oikeusneuvos

kiinnitti hallinto-oikeuden tapaan huomioita siihen, että osakeyhtiön vertailuarvon laskentatapa vastaa yhtiön matemaattisen arvon laskentaa, joka on arvostamislain 2 §:n nojalla sidottu verovuotta edeltäneeseen tilinpäätökseen. Perintö- ja lahjaverolain 9 § määrittää pääsäännön, jonka mukaan perintö- ja lahjaveron perusteena on omaisuuden käypä arvo. Oikeusneuvos katsoi, että tämä pääsääntö menettää sukupolvenvaihdospauksessa merkityksensä, sillä huojennussäännös itsessään on merkittävä poikkeus perintö- ja lahjaverolain lähtökohtiin. Äänestyslausunnon johtopäätös olikin, että näiden tekijöiden johdosta valtiovarainvaliokunnan mietintöjen kannasta voidaan poiketa ja jättää omaisuuden realisoitunut arvonnousu huomioimatta sukupolvenvaihdoshuojennusarvoa määrittäessä.

6.2.3 Vallitsevan oikeustilan arviointi

Edellä on käsitelty taseavausratkaisuja KHO 2018:163 ja KHO 2021:92 sekä yhteensä viittä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2018:163 julkiseksi tuomaa aiemmin julkaisematonta ratkaisua. Kaikissa mainituissa aiemmin julkaisemattomissa tapauksissa KHO päättyi ratkaisuun, ettei taseen avaaminen tule kyseeseen, kun huojennuksen ulkopuolinen varallisuus ei muodosta huomattavaa osaa yhtiön liikevaihdosta tai kokonaisvarallisuudesta. Se, paljonko varallisuutta tulisi olla, jotta sitä pidettäisiin huomattavana osana yhtiön kokonaisvarallisuudesta, lienee tapauskohtaista. Ratkaisuissa KHO 2006 T 3566 (ei julk.) ja KHO 2009 T 1491 (ei julk.) taseen loppusummasta noin 60 prosenttia muodostui arvopapereista tai TVL-tulolähteen varoista, mikä voisi viitata ainakin siihen, että tällainen sijoitusvarallisuuden suhteellinen osuus ei johda automaattisesti taseaukaisuun. Molemmissa tapauksissa kuitenkin oli omat taseaukaisun tekemättä jättämistä puoltavat erityispiirteensä, ensiksi mainitussa tapauksessa yhtiön liikevaihdosta vajaa 70 prosenttia muodostui lääketieteellisen toiminnan harjoittamisesta ja yritystoiminnan jatkaja itsekin oli lääkäri, jälkimmäisessä tapauksessa TVL-tulolähteen varallisuus oli hankittu elinkeinotoiminnasta saaduilla tuotoilla ja TVL-tulolähteen tulos oli vähäinen verrattuna yhtiön liikevaihtoon.

Ratkaisujen KHO 2006 T 3566 (ei julk.) ja KHO 2009 T 1491 (ei julk.) perusteella vaikuttaisi siis siltä, että lopputuloksen kannalta ratkaisevaa ei ole sijoitusvarallisuuden suhteellinen osuus yhtiön kokonaisvarallisuudesta, vaan pikemminkin varojen suhde yritystoiminnan luonteeseen sekä jatkajan rooliin yhtiössä. Tähän voisi viitata myös se, että kun ratkaisuissa KHO 2006 T 3568 (ei julk.) ja KHO 2008 T 57 (ei julk.) sijoitusomaisuuden tai kiinteistöosakeyhtiön omistuksen suhteellista osuutta yhtiön kokonaisvarallisuudesta ei erikseen mainittu, sitä ei liene olleen tarpeen korostaa.

Kun vuoden 2018 ratkaisua tarkastellaan aiemman oikeuskäytännön näkökulmasta, ratkaisu KHO 2018:163 on poikkeuksellinen sen ollessa ensimmäinen ratkaisu, jossa on päädytty taseen avaamiseen. Mielenkiintoinen yksityiskohta ratkaisun perusteluissa on korkeimman hallinto-oikeuden eri lainvalmisteluaineistoille antama painoarvo, kun ratkaisun tueksi on esitetty sekä valtiovarainvaliokunnan mietintöjen että tietyn hallituksen esityksen sisältö. Yleinen etusijajärjestys on, että valtionvarainvaliokunnan mietinnöt saavat etusijan suhteessa hallituksen esityksiin, sillä valiokunnat voivat mietinnöillään muokata hallituksen esityksiä, jolloin ne ilmaisevat lainsäätäjän tahdon.¹⁹⁷ Ratkaisun perusteluissa mainituissa valtiovarainvaliokunnan mietinnöissä 5/2004 vp ja 44/2005 vp huojennuksen perusteeksi on lähtökohtaisesti katsottu osakkeen vertailuarvo sellaisenaan, jos yhtiön tuloa on verotettu elinkeinoverolain säännösten mukaan¹⁹⁸. Tästä huolimatta korkein hallinto-oikeus on perusteluissaan päätenyt korostamaan hallituksen esitystä 84/2004 vp, joka toteaa, ettei oikeuskäytännössä ole sukupolvenvaihdoshuojennusta koskevaa ratkaisua, joka ottaisi kantaa elinkeinotoimintaa harjoittavan yhtiön TVL-tulolähteen varoihin, sivuuttaen mainitut valtionvarainvaliokunnan mietinnöt. Syytä tai selvää perustetta sille, miksi korkein hallinto-oikeus on poikennut lainsäädäntöaineiston yleisestä etusijajärjestyksestä, ei ole kerrottu.

Toisaalta ratkaisu KHO 2018:163 voidaan myös nähdä luonnollisena jatkumona aiemalle oikeuskäytännölle. Edellä todettiin, että aiemmin julkaisemattomien ratkaisujen

¹⁹⁷ Määttä, 2021, s. 309 ja Myrsky, 2015, s. 169, 175.

¹⁹⁸ VaVM 5/2004 vp., s. 3 ja VaVM 44/2005 vp., s. 5.

voidaan katsoa ohjanneen oikeuskäytäntöä suuntaan, jossa merkitystä ei ole luvuilla, vaan varojen ja yritystoiminnan luonteella sekä jatkajan roolilla. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna ratkaisu KHO 2018:163 voidaan ymmärtää oikeuskäytäntöä vakiinnuttavana ratkaisuna. Ratkaisu vakiinnuttaa oikeuskäytäntöä korostamalla entisestään kunkin sukupolvenvaihdostilanteen tapauskohtaisuutta.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu 2021:92 taas nostaa esiin mielenkiintoisen kysymyksen vero-oikeudellisen laillisuuden periaatteen sekä valiokunnan mietintöjen suhteesta. Laillisuuden periaate sisältää vaatimuksen, että verosta, verovelvollisuudesta sekä veron suuruuden perusteista on määriteltävä lailla¹⁹⁹. Käsillä olevassa sukupolvenvaihdostapauksessa hallinto-oikeus yrittikin kiinnittää huomiota laillisuuden periaatteen ja korosti sitä päätöksessään. Korkein hallinto-oikeus taas omaksui veronsaajan oikeudenvaihdostapauksen valituksessa omaksutun kannan antaen lakia suuremman painoarvon lainsäätäjän tarkoitusta ilmaiseville valtiovarainvaliokunnan mietinnöille rinnastaen yrityskaupan kirjanpito- ja arvostamislain 5.3 §:n vertailuarvon laskennan poikkeamismahdollisuuksiin, vaikka arvostamislain 5.3 § lista ei ole esimerkinomainen, vaan tyhjentävä.

Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu vero-oikeudellisen laillisuusperiaatteen eli legalismin soveltamista tulkintaoppiin. Tulkintaopissa legalismin on ymmärretty tarkoittavan vaatimusta, jonka mukaan verolakia tulkittaessa lakiteksti asetetaan keskeiseen asemaan, eikä lakitekstin määrittämiä rajoja tule ylittää ilman perusteltua syytä²⁰⁰. Mielenkiintoista olisikin laajemmin pohtia ja perustella, ovatko ratkaisun KHO 2021:92 perusteluina käytetyt valtiovarainvaliokunnan mietinnöt riittävä peruste lain sanamuodosta poikkeamiseen. Valitettavasti tässä tutkielmassa aiheen rajauksen vuoksi tähän kysymykseen ei ole mahdollista laajemmin perehtyä. Huomionarvioista kuitenkin on, että yleisen

¹⁹⁹ Wikström ja muut, 2015, s. 34–36.

²⁰⁰ Wikström ja muut, 2015, s. 36.

käsityksen mukaan oikeuskäytännössä valtionvarainvaliokunnan mietinnät usein huomioidaan, mutta ratkaisuissa niihin varsinaisesti tukeudutaan harvemmin²⁰¹.

Yhdessä ratkaisut KHO 2018:163 ja KHO 2021:92 osoittivat, että taseen avaaminen ei ole enää periaatteellinen mahdollisuus, vaan taseavauksia on toteutettu myös käytännössä. Vaikuttaisi siltä, että todennäköisemmin ja kenties kevyemmin perusteina taseaukaisu voidaan toteuttaa silloin, kun yhtiön omaisuusmassassa on tapahtunut olennainen muutos. Yhtiön liiketoimintaan kuulumattomien varojen rajaaminen huojennuksen ulkopuolelle taas vaatii enemmän kokonaisharkintaa ja arviointia toiminnan jatkajan roolista sekä varojen tarpeellisuudesta suhteessa liiketoiminnan jatkumiseen. Lyhyehkön ajan sisällä julkaistut kaksi taseavausratkaisua vaikuttavat muuttavan oikeuskäytäntöä suuntaan, jossa taseaukaisun toteuttaminen on aiempaa todennäköisempää. Jatkossa sukupolvenvaihdosten suunnittelussa kannattaakin huomioida taseen avaamisen mahdollisuus, etenkin jos yhtiössä on paljon sijoitusvarallisuutta tai jos yhtiön omaisuusmassassa aiotaan tehdä muutoksia.

6.3 Maksuunpantavan veron määrä taseaukaisun jälkeen

Oikeuskäytännössä julkaistu taseaukaisuratkaisu KHO 2018:163 herättää kysymyksen siitä, miten huojennuksen sekä maksuunpantavan veron määrä taseen avaamisen jälkeen tulisi laskea niissä tapauksissa, joissa liiketoimintaan kuulumattomia varoja rajataan huojennuksen ulkopuolelle. Käsitys veron perusteesta vaikuttaa selkeämmältä tapauksissa, joissa yhtiön omaisuusmassassa on tapahtunut olennainen muutos. Tällöin ratkaisun KHO 2021:92 olennaisesti muuttunut erä arvostetaan vertailuarvoa laskettaessa käypään arvoonsa.

Veron määrän laskentatapaa rajattaessa liiketoimintaan kuulumattomia varoja huojennuksen ulkopuolelle ei ole määritelty lainsäädännössä tai lain esitöissä kenties osin siksi,

²⁰¹ Määttä, 2021, s. 316.

että huojennuksen lähtökohtaiseksi laskentaperusteeksi on katsottu osakkeen vertailuarvo sellaisenaan. Kun kysymys veron määrän laskentaperusteesta liittyy etenkin yhtiöihin kertyneeseen sijoitusvarallisuuteen ja sijoitusvarallisuuden kertyminen on tapahtunut yhtiöiden vauraustuessa, ei taseaukaisujen tarpeeseen ole historiassa lainsäädäntötasolla osattu varautua. Oikeuskäytännössäkään huojennuksen määrän laskemiseen sijoitusvarallisuuden rajautuessa huojennussäännön ulkopuolelle, ei ole otettu kantaa, sillä ainoassa tällaista tilannetta koskevassa ratkaisussa KHO 2018:163 kantaa otettiin vain taseaukaisun toteuttamiseen, ei huojennuksen määrän laskentaan.

Koska selkeää ohjeistusta veron määrän laskemiseksi taseen avaamisen jälkeen ei ole, voidaan laskentatapa vain soveltaen johtaa huojennuksen määrän laskentakaavasta muissa kuin taseavaustapauksissa. Luultavasti taseavauksen toteuttamisen jälkeen veron määrän laskemiseksi tulee ensin jakaa saatujen osakkeiden käypä arvo kokonaan veronalaiseen ja huojennettavaan varallisuuteen. Oletettavasti jako näihin kahteen erään tehdään käypään arvoon arvostettujen huojennuksen pariin kuuluvien ja kuulumattomien varojen ja velkojen erotuksen suhteessa. Tämän jälkeen huojennuksen piiriin kuuluvat varat voidaan arvostaa arvostamislain säännösten mukaan ja perintö- tai lahjaveron perusteeksi pannaan 40 prosenttia vertailuarvosta. Huojennuksen ulkopuolisen osuuden osuus osakkeen arvosta taas pannaan veron perusteeksi määritetyn käyvän arvon mukaan.²⁰² Mikäli taseavaukset tulevaisuudessa yleistyvät, tulisi veron määrän laskemiseksi määrittää selkeä laskentatapa verovelvollisten yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi.

²⁰² Nykänen, 2019a, s. 9.

7 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät todennäköisesti johtavat taseen avaamiseen, kun osakeyhtiössä tehdään perintö- ja lahjaverolain huojennussäännöksen mukainen sukupolvenvaihdos. Samalla tutkielmassa selvitettiin, millaisia varoja voidaan tasetta avatessa pitää yritystoimintaan kuuluvana varallisuutena. Taseaukaisun käsite esiintyi vuoden 2008 hallituksen esityksessä 53/2008 vp., jossa tarkasteltiin vaihtoehtoja perintö- ja lahjaverolain uudistamiseksi. Taseaukaisulla tarkoitetaan yhtiön varallisuuden jakamista sukupolvenvaihdoshuojennuksen piiriin kuuluviin sekä huojennuksen ulkopuolelle jääviin varoihin tai laajemmin käsitettynä osakeyhtiön osakkeen lähtökohtaisesta arvostustasosta poikkeamista sukupolvenvaihdoshuojennusarvoa laskettaessa. Uudelleen taseaukaisukeskustelu heräsi vuonna 2018, kun korkein hallinto-oikeus julkaisi ensimmäisen taseaukaisuratkaisun KHO 2018:163. Ratkaisussa yhtiön tase päätettiin avaamaan ensimmäistä kertaa oikeuskäytännössä.

Taseen avaaminen osakeyhtiön sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä sovellettaessa on herättänyt keskustelua, sillä Verohallinnon ohjeiden mukaan huojennuksen laskenta-peruste on lähtökohtaisesti osakeyhtiön osake sellaisenaan²⁰³. Tällöin taseen avaaminen, jossa yhtiön varallisuus jaetaan huojennuksen piiriin kuuluvaan ja huojennuksen ulkopuolelle jäävään omaisuuteen, merkitsee poikkeamista tästä lähtökohdasta. Toisaalta kehitys on johtanut osakeyhtiöiden vaurastumiseen, jolloin osakeyhtiön varallisuuteen voi kuulua entistä enemmän yritystoimintaan kuulumatonta sijoitusvarallisuutta. Verovelvollisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta tarkoituksenmukaista ei ole, että tällaista sijoitusomaisuutta huojennetaan. Toisaalta osakeyhtiöllä tai osakkeenomistajalla tulisi olla vapaus valita lain ja tiettyjen edellytysten rajoissa, miten osakeyhtiön varoja käytetään, eikä taseaukaisun mahdollisen toteuttamisen pitäisi ohjata yhtiön varojen käyttöä.

²⁰³ Verohallinnon ohje, 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen.

Osakeyhtiön toimintaan sekä yhtiömuotoon liittyy monia ominaispiirteitä ja periaatteita, jotka yhdessä tekevät osakeyhtiöstä uniikin yhtiömuodon. Periaatteet sekä muodostavat osakeyhtiön institutionaalisen ytimen että ohjaavat yhtiön sisäistä toimintaa. Näistä periaatteista osakeyhtiölakiin kirjattuja ovat osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu, pääoman pysyvyys, osakkeen luovutettavuus, yhtiön voitontuottamistarkoitus, enemmistöperiaate, yhdenvertaisuus, johdon tehtävä sekä tahdonvaltaisuus. Osakeyhtiön toimintaan liittyy myös muita, lakiin kirjaamattomia, ominaispiirteitä, kuten johdon ja omistuksen erillisyydet, jotka ovat johdettu osakeyhtiölaissa tunnistetuista periaatteista. Tutkielman kolmas tavoite olikin selvittää, miten nämä osakeyhtiön keskeiset periaatteet vaikuttavat sukupolvenvaihdoksissa sekä mahdollisissa taseaukaisuissa.

Tutkimuksessa havaittiin, että osakeyhtiön keskeiset periaatteet vaikuttavat sukupolvenvaihdoshuojennuskysymyksissä tapauksen kokonaisarvioinnissa. Oikeuskäytäntö on muuttunut suuntaan, jossa arvioinnissa aiempaa enemmän painotetaan tapauksen todellista luonnetta. Tällöin sukupolvenvaihdoshuojennuksen myöntämisessä korostuvat yritystoiminnan luonne ja jatkajan rooli suhteessa yrityksen toimintaan. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen saadakseen yritystoiminnan jatkajan on tosiasiallisesti jatkettava yhtiön toimintaa sekä käytettävä saatuihin osakkeisiin perustuvaa omistajavaltaansa.

Kun taseavauksella yrityksen varallisuus jaetaan yritystoimintaan kuuluvaan huojennettavaan varallisuuteen ja muuhun varallisuuteen, tällöin myös taseavauksissa ratkaisevana voidaan pitää yritystoiminnan luonnetta sekä jatkajan roolia ja saatavan varallisuuden suhdetta yritystoimintaan. Todennäköisimmin yhtiön tase avataan silloin, kun ensin yhtiön taseesta muodostuu yritystoimintaan kuulumattomasta, sijoitusluonteisesta varallisuudesta ja yritystoiminnan jatkajan rooli yhtiön toiminnan tosiasiallisessa jatkamisessa on epäselvä. Usein näin voi olla esimerkiksi asiantuntijayhtiöissä, joissa yhtiön toiminta on perustunut yritystoiminnasta luopuvan osakkeenomistajan asiantuntijuuteen ja ammattitaitoon.

Taseaukaisuissa poiketaan sukupolvenvaihdosarvon lähtökohtaisista arvostamisperiaatteista ja yritystoiminnan varallisuus jaetaan huojennukseen kuuluviin ja huojennuksen ulkopuolelle jääviin varoihin. Tarkoituksena on rajata yhtiön toimintaan liittymätön varallisuus huojennuksen ulkopuolelle. Yksiselitteistä tulkintaa siitä, millaisen varallisuuden katsotaan kuuluvan yritystoimintaan ei ole, vaan arviointi on tapauskohtaista. Yleensä yhtiön vaihto-, käyttö- ja rahoitusomaisuuden voidaan sellaisenaan katsoa kuuluvan yritystoimintaan liittyvään varallisuuteen. Varojen yritystoimintaan liittymättömyyteen voi viitata joko niiden kuuluminen yhtiön muun toiminnan tulolähteeseen tai sijoitusvarallisuuden pitkäaikaisuus sekä se, ettei varallisuus vaikuta olevan tarpeen yhtiön elinkeinotoiminnan rahoittamisessa kohtuullisella aikavälillä.

Verohallinnon ohjeissa ja valtiovarainvaliokunnan mietinnöissä on omaksuttu kanta, jonka mukaan sukupolvenvaihdosarvon laskennan lähtökohdista voidaan poiketa, jos yhtiön omaisuusmassassa on tapahtunut olennainen muutos edellisen tilinpäätöksen ja sukupolvenvaihdoksen toteuttamisen välillä²⁰⁴. Ratkaisussa KHO 2021:92 näin tehtiin ja yhtiön sukupolvenvaihdosarvoa määritettäessä huomioitiin realisoituneesta arvonnoususta seurannut nettovarallisuuden kasvu. Tällaisissa olennaisen muutoksen tilanteissa osittain ongelmallista voi olla, että sukupolvenvaihdosarvon laskentatapaa määrittävän arvostamislain lista lain säännöksistä poikkeamiseen on tyhjentävä, eikä se kata omaisuuden realisoitumisesta seuraavaa arvonnousua. Jatkossa mielenkiintoista olisikin tutkia, onko tällainen arvonnousun realisoitumisesta seuraava muutos yhtiön varallisuudessa riittävä peruste arvostamislain säännöksistä poikkeamiseen, vaikka muutos olisikin euromääräisesti merkittävä.

Jokainen yhtiö, sen toiminta, taserakenne sekä yritystoiminnan jatkajat ovat yksilöllisiä, joten universaaleja toimintaohjeita on mahdotonta luoda. Siksi sukupolvenvaihdoshuojennuksen soveltamiseen sekä taseaukaisun toteuttamiseen liittyy paljon tapauskohtaista arviointia. Tilanteiden yksilöllisyys lisää epävarmuutta tulevasta verokohtelusta,

²⁰⁴ Verohallinnon ohje 2020a, 2.5.5 Sukupolvenvaihdoshuojennuksessa käytettävän arvon (spv-arvon) määrittäminen ja VaVM 5/2004 vp., s.3 ja VaVM 44/2005 vp., s. 5.

joten ennakkoratkaisujen merkitys sukupolvenvaihdosten suunnittelussa korostuu. Suositeltavaa onkin pyytää Verohallinnolta tapauksen yksityiskohdat huomioonottava ennakkoratkaisu tulevan verokohtelun varmistamiseksi.

Viime vuosina yhdenvertaisuusperiaate on korostunut sukupolvenvaihdoshuojennuksesta keskusteltaessa. Yhdenvertaisuus herättää kysymyksiä, sillä huojennussäännöksen perustuslainmukaisuutta ei ole arvioitu. Jatkossa toinen mielenkiintoinen lähestymistapa tutkimukseen olisikin sukupolvenvaihdoshuojennuksen yhdenvertaisuusperiaatteen näkökulmasta.

Lähteet

- Aarnio, A., Kangas, U., Puronen, P. & Rabinä, T. (2016). *Perunkirjoitus ja perinnön vero-seuraamukset*. 8., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijät.
- Andersson, E. (2004). Sukupolvenvaihdos verotuksen kannalta ja sen verohuojennukset. *Defensor Legis*. 1/2004, (s. 3–11).
- Andersson, E. (2006). *Johdatus vero-oikeuteen*. 13., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja Edward Andersson.
- Hirvonen, A. (2011). *Mitkä metodit? : opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsinki : Ari Hirvonen.
- Immonen, R. & Lindgren, J. (2017). *Onnistunut sukupolvenvaihdos*. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy.
- Immonen, R. & Nuolimaa, R. (2017). *Osakeyhtiöoikeuden perusteet*. 3., uudistettu painos. Alma Talent Oy.
- Immonen, R., Ossa, J. & Villa, S. (2014). *Osakeyhtiön pääoman hallinta*. 2., uudistettu painos. Talentum.
- Immonen, R. & Villa, S. (2019). *Osakeyhtiön varojen käyttö : kuka päättää, kuka vastaa?*. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijät.
- Juusela, J. & Tuominen, S. (2018). *Sukupolvenvaihdoksen verotus*. Alma Talent Oy ja tekijät. (Alun perin julkaistu 2010).
- Knuutinen, R. (2012). *Verosuunnittelua vai veron kiertämistä*. Alma Talent Oy ja tekijä.
- Knuutinen, R. (2020). *Verosuunnittelun oikeudelliset ja yhteiskunnalliset rajat*. Alma Talent Oy ja tekijä.
- Kolehmainen, A. & Rabinä, T. (2020). *Jäämistösuunnittelu I*. Alma Talent Oy ja tekijät.
- Kukkonen, M. & Walden, R. (2014). *PK-yrityksen verosuunnittelu*. 2., painos. Talentum.
- Lindgren, J. (2016). Yritystoiminnan jatkaminen osakeyhtiössä. *Verotus*. 1/2016. (s. 28–37).
- Lindgren, J. (2019). Veroetuja rajaavat vuosikirjaratkaisut oikeusohjeina. *Verotus*. 5/2019, (s. 555–568).
- Lindgren, J. (2020). PerVL:n muuttamisen ja tulkinnan ongelmia. *Verotus*. 2/2020. (s. 240–244).

- Lindholm, T. (2019). *Perintöverokirja*. 19., uudistettu painos. Verotieto Oy.
- Malmgrén, M. & Myrsky, M. (2020) *Elinkeinotulon verotus*. 5., uudistettu painos. Alma-talent Oy ja tekijät.
- Mattila, P. K. (2018). Pari näkökulmaa sukupolvenvaihdosten vertoukseen. *Verotus*. 4/2018. (s. 400–411).
- Myrsky, M. (2015). Valtiovarainvaliokunta verolainsäädäntömme valmisteluelimenä. *Verotus*. 2/2015. (s. 169–176).
- Myrsky, M. & Rabinä, T. (2015). *Verotusmenettely ja muutoksenhaku*. 7., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijät.
- Myrsky, M. & Svensk, N. (2016). *Vero-oikeuden oppikirja*. Talentum Pro.
- Mähönen, J & Villa, S. (2012). *Osakeyhtiö. II, Pääomarakenne ja rahoitus*. 3., painos. Talentum.
- Mähönen, J & Villa, S. (2013). *Osakeyhtiöoikeus käytännössä*. Alma Talent Oy.
- Mähönen, J. & Villa, S. (2015). *Osakeyhtiö. I, Yleiset opit*. 3., uudistettu painos. Talentum.
- Mähönen, J. & Villa, S. (2019). *Osakeyhtiö. IV, Osakeyhtiö ja verotus*. Talentum.
- Määttä, K. (2021). Valiokuntamietinnöt vero-oikeudellisena oikeuslähteenä. *Verotus*. 3/2021. (s. 308–316).
- Niskakangas, H., Viitala, T. & Hokkanen, M. (2020). *Johdatus Suomen verojärjestelmään*. 4., uudistettu painos. Alma Talent Oy.
- Nykänen, P. (2019a). *Sukupolvenvaihdoshuojennus kohdistettiin vain osakeyhtiön varsinaisen elinkeinotoiminnan varoihin – KHO 2018:163*. Edilex Edita Publishing Oy.
- Nykänen, P. (2019b). Yhteisöjen uudistunut tulolähdejako ja sen kehittäminen. Teoksessa S. Penttilä, P. Nykänen & M. Nieminen (toim.), *Parempaan yritysverotukseen*. (s. 131–157). Edita Publishing Oy.
- Ossa, J. (2006). *Perhe, perintö ja verotus*. Talentum Media.
- Ossa, J. (2009). *Perinnön ja lahjan verokohtelu*. Talentum.
- Ossa, J. (2018). *Sukupolvenvaihdos ja yritystoiminnan lopettaminen*. 2., uudistettu painos. Helsingin Kamari Oy ja tekijä.
- Ossa, J. (2020). *Perintö- ja lahjaverotus käytännössä*. Alma Talent.
- Ossa, J. (2021). *Perintö- ja lahjaverotus*. Alma Talent Oy. (Alun perin julkaistu 2015).

- Puronen, P. (2005). *Perintö- ja lahjaverotus*. Talentum.
- Puronen, P. (2010). *Oikeusturva, verotus ja viranomaiskäytänteet*. Alma Talent Oy.
- Puronen, P. (2015). *Perintö- ja lahjaverotus*. 11., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijä.
- Pönkä, V. (2012). *Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä*. Talentum.
- Räbinä, T. (2001). *Vastikkeeton saanto ja luovutusvoiton verotus*. Lakimiesliiton kustannus.
- Tikka, K. S., Nykänen, O., Juusela, J. & Viitala, T. (2021). *Yritysverotus I-II*. Alma Talent Oy. (Alun perin julkaistu 1985).
- Verohallinnon ohje (2013). Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos verotuksessa. A67/200/2013. 15.5.2013. Helsinki: Verohallitus.
- Verohallinnon ohje (2017). Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos verotuksessa. A56/200/2017 1.9.2017. Helsinki: Verohallitus.
- Verohallinnon ohje (2020a). Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos verotuksessa. VH/1495/00.01.00/2020 13.3.2020. Helsinki: Verohallitus.
- Verohallinnon ohje (2020b). Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa. VH8519/00.01.00/2020. 21.12.2020. Helsinki: Verohallitus.
- Villa, S. (2018). *Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö*. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy.
- Wikström, K. (2009). *Yleiset opit verotuksessa*. Turku.
- Wikström, K., Ossa, J. & Urpilainen, M. (2015). *Vero-oikeuden yleiset opit*. Helsingin Kauppi Oy, Helsingin seudun kauppakamari ja tekijät.

Oikeustapausluettelo

KHO 1987 B 631	16
KHO 1987 B 633	16, 44
KHO 1991 B 565	19, 50
KHO 2002 T 1488	44
KHO 2006:100	44
KHO 2006 T 3565 (ei julk.)	63
KHO 2006 T 3566 (ei julk.)	63
KHO 2006 T 3568 (ei julk.)	63, 70
KHO 2008 T 57 (ei julk.)	70
KHO 2009 T 1491 (ei julk.)	61-62, 69-70
KHO 2009 T 3394	44
KHO 2011:1	26, 55
KHO 2014:92	19
KHO 2015:154	53-54
KHO 2016:173	19
KHO 2018:163	7-8, 31, 47, 51-52, 55-57, 60-62, 64-65, 68-74, 79
KHO 2020:7	54
KHO 2021:92	68-69, 71-72, 76